

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
Природокористування
Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра економіки підприємства і міжнародного бізнесу

Пояснювальна записка
до кваліфікаційної роботи
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

на тему :

**« ЗЕЛЕНА ЕКОНОМІКА ЯК ФАКТОР СТАЛОГО РОЗВИТКУ В
УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН»**

Виконала: студентка 4 курсу,
спеціальності 292 «Міжнародні економічні
відносини»
Савчук Злата Євгеніївна

Керівник: к.е.н.,
Вашай Юлія Володимирівна

Рецензент:
к.н., доцент
Срібна Євгенія Вікторівна

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Навчально-науковий інститут:	<i>Економіки та менеджменту</i>
Кафедра:	<i>Економіки підприємства і міжнародного бізнесу</i>
Освітній ступінь:	<i>Перший (бакалаврський)</i>
Спеціальність (напрямок підготовки)	<i>292 "Міжнародні економічні відносини"</i>

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Завідувач кафедри
економіки підприємства і міжнародного бізнесу

„___” _____ 20__ р.

**ЗАВДАННЯ
ДЛЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ (ПРОЕКТУ) СТУДЕНТА**

Савчук Злати Євгенівни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. **Тема роботи:** *«Зелена економіка як фактор сталого розвитку в умовах глобальних економічних відносин»*

Керівник роботи: *Вашиш Ю.В. к.е.н.*

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом університету від 08.04.2025 С № 422

2. **Строк подання студентом закінченої роботи:** 20.06.2025р.

3. **Вихідні дані до роботи:** *статистичні та фактичні дані міжнародних організацій; офіційні, нормативні та законодавчі документи міжнародних організацій, іноземних держав та України, матеріали Державної служби статистики України*

4. **Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):**

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ. 1.1. Сутність та еволюція концепції сталого розвитку. 1.2. Поняття та основні принципи зеленої економіки. 1.3. Методи регулювання та контролю дотримання принципів «зеленої» економіки системі глобальних економічних відносин.

РОЗДІЛ 2. СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ В СВІТІ. 2.1. Відмінність зеленої економіки від традиційної моделі розвитку, глобальні тенденції розвитку зеленої економіки у світі. 2.2. Політика ЄС щодо зеленої економіки та її вплив на міжнародну торгівлю. 2.3. Приклади найбільших ТНК світу: аналіз впливу на глобальну екологічну стабільність. 2.4. Роль корпоративної соціальної відповідальності у сталому розвитку.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ ЯК ФАКТОРА СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ. 3.1 .

Глобальні механізми та інструменти переходу до зеленої економіки. 3.2
 Інтеграція України у світові екологічні ініціативи та міжнародні економічні відносини. 3.3. Виклики розвитку зеленої економіки в Україні, наслідки війни, як бар'єри та водночас каталізатори переходу до зеленої економіки.

5. Перелік графічного матеріалу: 4 рисунків, 15 таблиць
 Роздатковий матеріал

6. Консультанти розділів роботи:

Розділ	Прізвище, ініціали і посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Вашай Ю.В.		
Розділ 2	Вашай Ю.В.		
Розділ 3	Вашай Ю.В..		

7. Дата видачі завдання: 10.04.2025

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи (проекту)	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1	Збір інформації для написання кваліфікаційної роботи	10.04-12.04	Викон.
2	Обробка наукових джерел та статистичних даних по темі дослідження	12.04-20.04	Викон.
3	Опрацювання матеріалу та підготовка теоретичного розділу роботи	20.04-01.05	Викон.
4	Розробка аналітичного розділу кваліфікаційної роботи та формулювання висновків	01.05-25.05	Викон.
5	Обґрунтування рекомендацій та шляхів удосконалення за темою дослідження	25.05-31.05	Викон.
6	Оформлення кваліфікаційної роботи	01.06-16.06	Викон.
7	Створення презентації для мультимедійного супроводу	16.06-19.06	Викон.
8	Підготовка доповіді	19.06-20.06	Викон.

Студент _____
 (підпис)

Савчук З.Є.
 (прізвище та ініціали)

Керівник роботи (проекту) _____
 (підпис)

Вашай Ю.В.
 (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Савчук З.Є. Зелена економіка як фактор сталого розвитку в умовах глобальних економічних відносин. Кваліфікаційна робота на здобуття кваліфікації бакалавра зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»

Кваліфікаційна робота містить 98 сторінок, 4 рисунків, 15 таблиць, список використаної літератури з 88 найменувань.

Ключові слова: зелена економіка, сталий розвиток, глобалізація, стратегії зеленої економіки, ресурси, суспільство, економіка.

Метою кваліфікаційної роботи є всебічне теоретико–методологічне та прикладне дослідження зеленої економіки як чинника сталого розвитку в умовах глобальних економічних відносин.

Об’єктом дослідження виступає система глобальних економічних відносин, у межах якої формуються сучасні підходи до забезпечення сталого розвитку на основі екологізації господарської діяльності.

Предметом дослідження є механізми реалізації та впливу зеленої економіки як одного з ключових інструментів досягнення цілей сталого розвитку в контексті трансформації міжнародних економічних процесів.

Досліджено теоретичні засади формування зеленої економіки, проаналізовано її еволюцію та концептуальні підходи у світовій економічній думці. Значну увагу приділено вивченню взаємозв’язку між принципами зеленої економіки та цілями сталого розвитку, зокрема в контексті реалізації глобальних стратегічних ініціатив. У роботі охарактеризовано основні механізми та інструменти реалізації зеленої економіки на міжнародному рівні, включаючи екологічне регулювання, інвестиційні стимули, кліматичні угоди та фінансові інструменти. Проведено порівняльний аналіз досвіду країн, які досягли помітного прогресу у впровадженні екологічно орієнтованих моделей розвитку, з метою виокремлення ефективних практик. У межах дослідження також оцінено стан впровадження зеленої економіки в Україні, з урахуванням національних реалій, міжнародних зобов’язань та викликів повоєнного відновлення.

Особливе значення приділено аналізу впливу європейської політики “Зелений курс” (EU Green Deal) на трансформацію економічних моделей у країнах, що розвиваються, з акцентом на можливості адаптації цих інструментів в українських реаліях. Це дозволяє розширити розуміння зеленої економіки не лише як екологічного тренду, а як стратегічного ресурсу для модернізації національної економіки у контексті глобальної економічної взаємодії.

Рік виконання кваліфікаційної роботи – 2025р.

ABSTRACT

Savchuk Z.Y. The Green Economy as a Factor of Sustainable Development in the Context of Global Economic Relations.

Qualification thesis for obtaining the bachelor’s degree in specialty 292 “International Economic Relations”.

The thesis consists of 98 pages, includes 4 figures, 15 tables, and a list of references comprising 88 sources.

Keywords: green economy, sustainable development, globalization, green economy strategies, resources, society, economy.

The objective of this qualification thesis is a comprehensive theoretical, methodological, and practical study of the green economy as a factor of sustainable development in the context of global economic relations.

The object of the research is the system of global economic relations within which modern approaches to ensuring sustainable development through the greening of economic activity are being formed.

The subject of the research is the mechanisms of implementation and impact of the green economy as one of the key tools for achieving sustainable development goals in the context of the transformation of international economic processes. The thesis explores the theoretical foundations of the formation of the green economy, analyzing its evolution and conceptual approaches in global economic thought. Special attention is paid to examining the interconnection between the principles of the green economy and the sustainable development goals, particularly in the context of the implementation of global strategic initiatives. The work characterizes the main mechanisms and tools for implementing the green economy at the international level, including environmental regulation, investment incentives, climate agreements, and financial instruments. A comparative analysis of the experience of countries that have achieved significant progress in implementing environmentally-oriented development models is carried out to identify effective practices. The study also assesses the state of green economy implementation in Ukraine, taking into account national realities, international obligations, and the challenges of post-war recovery.

Particular attention is given to analyzing the impact of the European Green Deal policy on the transformation of economic models in developing countries, with a focus on the potential adaptation of these tools in the Ukrainian context. This broadens the understanding of the green economy not only as an environmental trend but also as a strategic resource for the modernization of the national economy in the context of global economic interaction.

Year of completion of the qualification work – 2025.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЗЕЛеної ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	11
1.1. Сутність та еволюція концепції сталого розвитку.....	11
1.2. Поняття та основні принципи зеленої економіки.....	17
1.3. Методи регулювання та контролю дотримання принципів «зеленої» економіки системі глобальних економічних відносин.....	25
РОЗДІЛ 2. СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗЕЛеної ЕКОНОМІКИ В СВІТІ.....	33
2.1. Відмінність зеленої економіки від традиційної моделі розвитку, глобальні тенденції розвитку зеленої економіки у світі.....	33
2.2. Політика ЄС щодо зеленої економіки та її вплив на міжнародну торгівлю .	44
2.3. Приклади найбільших ТНК світу: аналіз впливу на глобальну екологічну стабільність.....	51
2.4. Роль корпоративної соціальної відповідальності у сталому розвитку	58
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕЛеної ЕКОНОМІКИ ЯК ФАКТОРА СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	62
3.1 . Глобальні механізми та інструменти переходу до зеленої економіки	62
3.2 Інтеграція України у світові екологічні ініціативи та міжнародні економічні відносини	67
3.3. Виклики розвитку зеленої економіки в Україні, наслідки війни, як бар'єри та водночас каталізатори переходу до зеленої економіки.....	78
ВИСНОВОК.....	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	89

ВСТУП

Проблематика екологічної безпеки та економічної стабільності, постає особливо гостро, у переліку питань в умовах розвитку сучасного світу. У межах глобальних економічних процесів, в умовах посилення взаємозалежності національних економік, зелена економіка набуває стратегічного значення для формування нових стандартів міжнародного партнерства, інвестиційної політики та технологічного розвитку. Зелена економіка, як інноваційна форма організації економічної діяльності, формує основу для створення ефективної та ресурсозберігаючої системи, здатної відповідати на виклики кліматичних змін та соціально–економічної нерівності, у довгостроковій перспективі. Глобальні економічні процеси дедалі більше формуються під впливом екологічних факторів, міжнародних кліматичних угод та зростаючого попиту на «зелені» технології.

Актуальність обраної теми зумовлена нагальною потребою у переосмисленні сучасних підходів до економічного розвитку в умовах поглиблення глобальних екологічних та соціально–економічних викликів. Традиційні моделі господарювання дедалі більше вичерпують свій потенціал, що проявляється у зростанні кліматичних загроз, ресурсному виснаженні, енергетичних кризах і посиленні нерівності. У такій ситуації зелена економіка виступає як стратегічна відповідь на ці проблеми, пропонуючи нову парадигму розвитку, що поєднує економічну ефективність, екологічну стійкість і соціальну відповідальність. Її значення особливо зростає в контексті глобалізованих економічних відносин, де формуються нові вимоги до сталого виробництва, торгівлі, інвестицій та технологій. Для України ця тема є вкрай актуальною, з огляду на необхідність післявоєнного відновлення, декарбонізації економіки, інтеграції до європейського простору та виконання міжнародних екологічних зобов'язань. Саме тому дослідження зеленої економіки як чинника сталого розвитку має як теоретичну значущість, так і прикладну цінність для формування ефективної державної політики у сфері екологізації економіки.

Метою дипломної роботи є всебічне теоретико–методологічне та прикладне дослідження зеленої економіки як чинника сталого розвитку в умовах глобальних

економічних відносин. У центрі дослідження –аналіз трансформаційних процесів, які відбуваються у світовому господарстві під впливом екологічних викликів, посилення міжнародного екологічного регулювання та зростання попиту на екологічно відповідальні моделі економічного зростання.

У роботі передбачено:

- розкриття еволюції поняття зеленої економіки, її концептуальні основи та ключові принципи функціонування;
- визначення зв'язку між зеленою економікою та цілями сталого розвитку, що сформульовані в глобальних стратегічних документах (зокрема, в Агенді ООН на період до 2030 року);
- аналіз, впливу процесу «озеленення» економічної політики, на глобальні економічні процеси –торгівлю, інвестиції, технологічний обмін.
- виявлення, як інтеграція, досліджуваної концепції, в міжнародні економічні відносини, впливає на конкурентоспроможність країн і трансформацію їх економічних стратегій.

Для досягнення поставленої мети у дипломній роботі передбачено розв'язання низки взаємопов'язаних завдань. Насамперед, досліджено теоретичні засади формування зеленої економіки, проаналізовано її еволюцію та концептуальні підходи у світовій економічній думці. Значну увагу приділено вивченню взаємозв'язку між принципами зеленої економіки та цілями сталого розвитку, зокрема в контексті реалізації глобальних стратегічних ініціатив. У роботі охарактеризовано основні механізми та інструменти реалізації зеленої економіки на міжнародному рівні, включаючи екологічне регулювання, інвестиційні стимули, кліматичні угоди та фінансові інструменти. Проведено порівняльний аналіз досвіду країн, які досягли помітного прогресу у впровадженні екологічно орієнтованих моделей розвитку, з метою виокремлення ефективних практик. У межах дослідження також оцінено стан впровадження зеленої економіки в Україні, з урахуванням національних реалій, міжнародних зобов'язань та викликів повоєнного відновлення. Завершальним етапом роботи стало формування практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів реалізації

зеленої економіки в Україні, зокрема шляхом активізації інвестиційної діяльності, розвитку екологічного підприємництва, адаптації державної політики до сучасних викликів та інтеграції у глобальні екологічні ініціативи.

Питання впровадження зеленої економіки як важливого інструмента забезпечення сталого розвитку привертає значну увагу вітчизняних та зарубіжних дослідників. У науковій літературі активно розглядаються теоретичні засади зеленої економіки, її принципи, напрями реалізації, а також роль у досягненні цілей сталого розвитку. Вагомий внесок у дослідження цієї проблематики зробили такі вчені, як Н. Стерн, К. Кляйн, Ж. Рокстр'ом, які висвітлюють взаємозв'язок між економічним зростанням і екологічною стійкістю. У контексті української науки слід відзначити праці О. Веклич, І. Герасимчук, Т. Гаркуші, що акцентують увагу на адаптації зеленого підходу до умов національної економіки.

Водночас, попри активну увагу наукової спільноти до тематики зеленої трансформації, залишається низка малодосліджених аспектів, зокрема, потребують подальшого аналізу питання гармонізації екологічних ініціатив із глобальними економічними процесами, а також механізми залучення міжнародних інвестицій у зелені сектори економіки країн, що розвиваються. Саме тому, дослідження зеленої економіки в контексті глобалізованих економічних відносин є не лише актуальним, а й науково значущим.

Об'єктом дослідження виступає система глобальних економічних відносин, у межах якої формуються сучасні підходи до забезпечення сталого розвитку на основі екологізації господарської діяльності.

Предметом дослідження є механізми реалізації та впливу зеленої економіки як одного з ключових інструментів досягнення цілей сталого розвитку в контексті трансформації міжнародних економічних процесів.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні методи, серед яких аналіз і синтез, індукція та дедукція, метод порівняння, узагальнення, системний підхід, а також статистичні й графічні методи обробки інформації. Застосування цих методів дало змогу забезпечити

комплексний і всебічний характер дослідження, що охоплює як теоретичний, так і прикладний рівень розгляду проблеми.

Наукова новизна дослідження полягає в уточненні ролі зеленої економіки як ключового чинника довгострокового економічного відновлення в умовах сучасних глобальних викликів. У роботі акцентовано увагу на взаємозв'язку між процесами післявоєнної відбудови України та необхідністю впровадження екологічно орієнтованих підходів, що відповідають вимогам міжнародних партнерів та зобов'язанням у межах інтеграції до ЄС. Особливе значення приділено аналізу впливу європейської політики “Зелений курс” (EU Green Deal) на трансформацію економічних моделей у країнах, що розвиваються, з акцентом на можливості адаптації цих інструментів в українських реаліях. Це дозволяє розширити розуміння зеленої економіки не лише як екологічного тренду, а як стратегічного ресурсу для модернізації національної економіки у контексті глобальної економічної взаємодії.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання висновків та рекомендацій дипломної роботи для вдосконалення національної екологічної та економічної політики, розробки стратегій зеленого зростання, стимулювання екологічно орієнтованого підприємництва та розширення міжнародного співробітництва у сфері сталого розвитку. Окремі положення роботи можуть бути використані в освітньому процесі, науково–аналітичній діяльності, а також у розробці програм сталого відновлення економіки України.

Структура дипломної роботи зумовлена логікою дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел та додатків. Перший розділ присвячено теоретичним засадам зеленої економіки та її ролі в забезпеченні сталого розвитку. У другому розділі досліджується світовий досвід реалізації принципів зеленої економіки. Третій розділ містить аналіз перспектив упровадження зеленої економіки в Україні та розробку практичних рекомендацій з урахуванням глобальних економічних тенденцій і національних потреб.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

1.1. Сутність та еволюція концепції сталого розвитку

Упродовж останніх десятиліть глобальна соціально–економічна думка зазнала суттєвих змін, що зумовило переосмислення традиційної парадигми розвитку. Якщо раніше домінувала орієнтація виключно на кількісне економічне зростання, то сьогодні дедалі більше уваги приділяється забезпеченню збалансованого поєднання економічного, екологічного та соціального компонентів. Саме на цьому підґрунті сформувалась концепція сталого розвитку – багатофакторної моделі, що визначає стратегічні пріоритети сучасного людства в умовах обмежених ресурсів та глобальних екологічних викликів [1]. Концепція сталого розвитку передбачає не лише зростання економічних показників, а й одночасне забезпечення екологічної безпеки та соціальної справедливості. У центрі уваги перебуває забезпечення потреб нинішніх поколінь без шкоди для здатності майбутніх поколінь задовольняти власні потреби. Цей підхід був офіційно закріплений у Доповіді Всесвітньої комісії з навколишнього середовища та розвитку «Наше спільне майбутнє» (1987), яка стала ключовим документом для формування подальших глобальних стратегій розвитку [2].

Сталий розвиток базується на взаємозв'язку трьох взаємодоповнюючих складових – економіки, екології та суспільства (рис. 1.1).



Рис. 1.1. Основні складники сталого розвитку

Джерело: складено на основі [3]

Гармонійне поєднання створює простір, у межах якого можливе формування довготривалої, ефективної та справедливої моделі функціонування національних економік і глобального господарства загалом. Узагальнивши, головною метою сталого розвитку є підвищення якості життя, а для цього необхідні моральна витривалість суспільства, фізичне здоров'я, чиста вода, повітря, безпека життєдіяльності, комфортні умови праці, освіта та багато іншого, що потребує величезних затрат ресурсів (рис.1.2). Задовольняючи власні потреби, людство часто не задумувалось про пагубний вплив у майбутньому, нераціональне використання природних ресурсів, що спровокувало велику кількість екологічних та економічних проблем, які проявляються фінансовими кризами, екологічними катастрофами, тощо.



Рис. 1.2. Період на який вистачить природних ресурсів людству при сучасному обсязі споживання

Джерело: складено на основі [3]

Згідно з аналітичними прогнозами, за умови збереження поточних темпів споживання природних ресурсів, запаси нафти можуть бути вичерпані в межах 30 – 40 років, природного газу – впродовж 50 – 70 років, а вугілля – орієнтовно за 250 років [4]. Однак навіть ці орієнтири не є гарантією стабільного енергетичного майбутнього, адже зростаючі потреби, екологічні обмеження та кліматичні загрози вимагають системного перегляду підходів до ресурсокористування. З огляду на це, виникає об'єктивна потреба в економічних моделях, що ґрунтуються на принципах ресурсоефективності, низьковуглецевості, соціальної інклюзивності та

інноваційності. Саме ці характеристики є визначальними для зеленої економіки, яка продовжує логічну еволюцію ідей сталого розвитку, надаючи їм практичної реалізації в сучасних економічних умовах.

Розуміння сталого розвитку як стратегічного напрямку глобального управління формувалося поступово, через низку важливих міжнародних рішень, декларацій та програм, прийнятих під егідою Організації Об'єднаних Націй. Кожен із цих етапів – від Порядку денного на ХХІ століття до Цілей сталого розвитку до 2030 року – відображає послідовну еволюцію підходів до збалансованого розвитку людства. Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року, прийнятий усіма державами – членами Організації Об'єднаних Націй у 2015 році, є спільним планом досягнення миру та процвітання для людей і планети зараз і в майбутньому. В його основі лежать 17 Цілей сталого розвитку (ЦСР) (рис.1.3), які є нагальним закликком до дій для всіх розвинених країн і тих, що розвиваються – в рамках глобального партнерства [5]. Вони визнають, що подолання соціальних проблем: бідності, правової нерівності, нераціонального використання ресурсів має йти паралельно зі стратегіями, які покращують охорону здоров'я та освіту, зменшують нерівність і стимулюють економічне зростання – і все це одночасно з боротьбою зі зміною клімату та роботою над збереженням природних ресурсів.



Рис.1.3 «17 Цілей сталого розвитку»

Джерело: складено на основі [5]

ЦСР ґрунтуються на десятиліттях роботи країн і ООН, зокрема Департаменту ООН з економічних і соціальних питань.

У червні 1992 року на Саміті Землі в Ріо – де – Жанейро, Бразилія, понад 178 країн прийняли Порядок денний на ХХІ століття – всеосяжний план дій для побудови глобального партнерства в інтересах сталого розвитку з метою поліпшення життя людей і захисту навколишнього середовища [6]. Держави – члени одностайно прийняли Декларацію тисячоліття на Саміті тисячоліття у вересні 2000 року в штаб – квартирі ООН в Нью – Йорку. На Саміті було розроблено вісім Цілей розвитку тисячоліття (ЦРТ), спрямованих на скорочення крайньої бідності до 2015 року [7]. Йоганнесбурзька декларація зі сталого розвитку та План її виконання, прийняті на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку в Південній Африці в 2002 році, підтвердили зобов'язання світової спільноти щодо подолання бідності та захисту навколишнього середовища, а також розвинули положення Порядку денного на ХХІ століття та Декларації тисячоліття, зробивши більший акцент на багатосторонньому партнерстві [8].

На Конференції Організації Об'єднаних Націй зі сталого розвитку (Ріо+20) в Ріо – де – Жанейро, Бразилія, в червні 2012 року держави – члени прийняли підсумковий документ «Майбутнє, якого ми прагнемо», в якому вони вирішили, серед іншого, розпочати процес розробки комплексу ЦСР на основі ЦРТ і створити Політичний форум ООН високого рівня зі сталого розвитку. Підсумковий документ Ріо+20 також містить інші заходи для впровадження сталого розвитку, включаючи мандати для майбутніх програм роботи у сфері фінансування розвитку, малих острівних держав, держав що розвиваються, тощо [9]. У 2013 році Генеральна Асамблея створила Відкриту робочу групу у складі 30 членів для розробки пропозиції щодо ЦСР. У січні 2015 року Генеральна Асамблея розпочала переговорний процес щодо порядку денного розвитку на період після 2015 року. Кульмінацією цього процесу стало прийняття у вересні 2015 року на Саміті ООН зі сталого розвитку Порядку денного в галузі сталого розвитку на період до 2030 року, в основі якого лежать 17 ЦСР [9]. 2015 рік став знаковим для багатосторонності та формування міжнародної політики, оскільки було прийнято кілька важливих угод:

Сендайська рамкова програма зі зменшення небезпеки стихійних лих (березень 2015 року), Аддис-Абебська програма дій з фінансування розвитку (липень 2015 р.), Саміт ООН зі сталого розвитку в Нью-Йорку у вересні 2015 року, Паризька угода про зміну клімату (грудень 2015). Узагальненим результатом впровадження екологічних принципів у міжнародну політику, можна вважати ключові 17 Цілей сталого розвитку, що мають на меті забезпечити комплексний розвиток суспільства, з урахуванням соціальних, економічних та екологічних чинників [5,10].

Кожна із Цілей відображає ключовий напрямок, який потребує уваги з боку держав, бізнесу, громадянського суспільства та наукової спільноти [11]. Подолання бідності визначено першочерговим завданням, оскільки саме бідність у багатьох її формах і проявах обмежує можливості населення реалізувати інші соціальні права. Ця ціль передбачає ліквідацію крайньої бідності, розширення доступу до базових послуг і забезпечення соціального захисту [12]. Надання всім людям достатньої кількості безпечної їжі, боротьба з недоїданням та розвиток сталих моделей сільського господарства охоплюються в рамках цілі забезпечення продовольчої безпеки. Актуальність цього напрямку посилюється у зв'язку з кліматичними змінами, зниженням родючості ґрунтів та глобальними порушеннями ланцюгів постачання. Питання охорони здоров'я охоплює не лише боротьбу з епідеміями, а й загальний доступ до якісної медичної допомоги, репродуктивного здоров'я, профілактики захворювань та психічного благополуччя [13]. Стабільна система охорони здоров'я є запорукою соціальної згуртованості та продуктивної економіки. Освіта є фундаментом сталого розвитку. Мова йде не лише про початкову й середню освіту, а й про створення умов для безперервного навчання протягом життя, розширення технічної, професійної та інклюзивної освіти, що відповідає викликам часу [14]. Гендерна рівність визнається не тільки як базовий принцип прав людини, але і як умова досягнення сталого зростання. Подолання дискримінації, насильства, нерівного доступу до ресурсів та участі у прийнятті рішень –ключові аспекти цієї цілі [15]. Забезпечення доступу до чистої питної води та належної санітарії є критичним для збереження здоров'я населення, особливо в

регіонах, де ці ресурси є обмеженими [16]. Вода також є центральним елементом адаптації до змін клімату. Енергетичне забезпечення населення чистою, доступною та надійною енергією сприяє як зменшенню викидів парникових газів, так і зростанню економічної ефективності. Відновлювана енергетика розглядається як альтернатива викопному паливу в контексті енергетичного переходу [17]. Питання економічного зростання поєднується з прагненням до забезпечення гідної праці. Ця ціль передбачає підвищення продуктивності, підтримку малого і середнього бізнесу, боротьбу з безробіттям, особливо серед молоді [18]. Стимулювання індустріалізації, підтримка інновацій та розвиток якісної інфраструктури відіграють провідну роль у трансформації економік країн, особливо тих, що розвиваються. Інвестиції в науку і технології є рушійною силою модернізації [19]. Зменшення нерівності всередині країн та між ними потребує системних змін у розподілі ресурсів, податковій політиці, забезпеченні рівного доступу до економічних і соціальних благ для всіх верств населення. Сталий розвиток міст і громад – це ціль, яка визнає зростання ролі урбанізованих територій. Вона охоплює розвиток безпечної інфраструктури, громадського транспорту, доступного житла, збереження культурної спадщини та управління міським простором [20, 22]. Рациональне використання природних ресурсів, зменшення обсягів відходів, формування відповідальної моделі споживання і виробництва – ключові напрямки трансформації економіки, що передбачає ця ціль. Боротьба зі зміною клімату є реакцією на зростаючу частоту екстремальних погодних явищ і зростання глобальної температури [24]. Ця ціль вимагає скоординованих заходів з адаптації та пом'якшення наслідків кліматичних змін. Збереження океанів, морів і морських ресурсів є невід'ємною частиною глобальної екологічної стабільності. Вона передбачає зниження забруднення, регулювання рибальства, охорону морського біорізноманіття [25]. Захист екосистем суші охоплює лісові ресурси, ґрунти, водно – болотні угіддя та біорізноманіття. У центрі уваги – боротьба з опустелюванням, деградацією земель і зникненням видів [26]. Побудова інклюзивних суспільств, заснованих на правосудді, верховенстві права, сильних інститутах і прозорості – основа миру та стабільності, необхідної для реалізації всіх інших цілей [27].

Остання з цілей – розвиток партнерств для досягнення цілей – визначає потребу в міжнародній співпраці, фінансуванні, доступі до технологій та інституційному зміцненні країн, які потребують підтримки на шляху сталого розвитку. Зараз щорічний Політичний форум високого рівня зі сталого розвитку слугує центральною платформою ООН для подальшої діяльності та огляду ЦСР [29]. Цілі сталого розвитку є не лише політичним документом, але й науково вивірною системою орієнтирів, що враховує об'єктивні обмеження природного середовища, демографічну динаміку, трансформації глобального ринку та потребу в міждержавній солідарності.

1.2. Поняття та основні принципи зеленої економіки

Важливу роль для концепції сталого розвитку відіграє «зелена» економіка, у питаннях сталого споживання, виробництва та ресурсоефективності. Основні аспекти «зеленої економіки»: раціональне використання природних ресурсів, впровадження циклічності процесів, а саме повторне використання чи переробка; екологічно чисті технології, для зменшення негативного впливу на навколишнє середовище; сприяння інвестицій у використання відновлюваних джерел енергії (сонячна, вітрова, гідроенергетика); увага до соціальної відповідальності, що ґрунтується на рівному доступі до ресурсів, забезпечення відповідних умов праці для соціальної рівності; економічна вигода та створення інновацій, для масштабування «зелених» секторів економіки, що включають екологічні технології, енергозбереження та переробка відходів. Дана модель покликана не лише зберегти екологію планети, «зелена економіка» також сприяє економічному розвитку, створюючи нові можливості для бізнесу, сприятливі умови для залучення інвестицій. Відбувається вдосконалення виробничих процесів шляхом раціонального споживання ресурсів, принцип кругової економіки, у той же час «зелена» економіка переслідує мету, переконати суспільство у цінності зменшення кількості використання ресурсів, викидів і відходів, що утворюються, на одиницю

виготовлення продукту чи послуги. Зелена економіка забезпечує макроекономічний підхід до сталого економічного зростання з центральним акцентом на інвестиціях, зайнятості та кваліфікації.

Виділяються три основні напрямки поточної роботи у рамках впровадження «зеленої» економіки на державному рівні:

1) Адвокація макроекономічного підходу до сталого економічного зростання через регіональні, субрегіональні та національні форуми.

2) Демонстрація підходів зеленої економіки з акцентом уваги на доступність до зелених фінансів, технологій та інвестицій.

3) Підтримка країн у розробці та інтеграції макроекономічної політики для підтримки переходу до зеленої економіки [30].

Сучасні умови розвитку світу диктують умови, за яких, на глобальному рівні, «зелена» економіка розглядається не лише як концепція, що орієнтується на екологічні стандарти, а як комплексна модель, що інтегрує економічні, соціальні та екологічні аспекти задля досягнення сталого розвитку. Зростання масштабів споживання природних ресурсів, загострення екологічних проблем і посилення наслідків діяльності людини на довкілля висувають нові вимоги до підходів у формуванні економічної політики держав.

Головною метою розвитку «зеленої» економіки є створення умов для економічного зростання, яке здійснюється без надмірного виснаження природних ресурсів та погіршення стану навколишнього середовища, водночас забезпечуючи високий рівень добробуту населення. Це передбачає організацію господарської діяльності таким чином, щоб природні ресурси використовувалися раціонально та з урахуванням довгострокових екологічних і соціальних наслідків.

До основних завдань, реалізація яких сприяє досягненню цієї мети, належать:

– охорона та відновлення природного середовища, запобігання скороченню біологічного різноманіття, зниження рівня антропогенного навантаження, збереження екосистемної стабільності та покращення стану природних комплексів;

– підвищення рівня ресурсоефективності шляхом оптимізації процесів використання природних ресурсів у виробництві, скорочення обсягів відходів через впровадження замкнутих виробничих циклів, розширення вторинної переробки та активне використання відновлюваних джерел енергії;

– структурна модернізація економіки через зменшення частки традиційних ресурсомістких та забруднюючих галузей і поступовий розвиток екологічно орієнтованих секторів;

– створення додаткових можливостей для населення за рахунок розвитку «зелених» робочих місць, підвищення рівня доходів громадян, а також розширення пропозиції екологічно безпечної продукції та послуг, що позитивно впливає на якість життя [31].

Усі ці напрями тісно взаємопов'язані: зміни в економічній структурі стимулюють створення робочих місць у нових галузях, розвиток екологічно чистого виробництва, зростання обсягів пропозиції «зелених» товарів і послуг, зниження екологічного навантаження та підвищення ефективності використання природних ресурсів. Таким чином формується системний підхід до сталого розвитку, що охоплює економічну, соціальну та екологічну складові й забезпечує баланс інтересів нинішніх і майбутніх поколінь.

Зелена економіка являє собою складну багаторівневу систему, що охоплює широкий спектр економічних, екологічних та соціальних завдань, які перебувають у тісній взаємодії між собою. На міжнародному рівні були сформульовані основоположні принципи, що визначають зміст та напрями їх реалізації. Вони покликані забезпечити комплексний підхід до економічного розвитку, який враховує екологічні обмеження, соціальні потреби та економічну доцільність. Під час підготовки до Саміту Землі 2012 року Організацією Об'єднаних Націй було узагальнено та сформульовано 15 основних принципів сталого розвитку та «зеленої» економіки [32]. Їх основою стали ключові міжнародні документи з питань охорони довкілля та сталого розвитку

1. Справедливий розподіл багатства. Необхідно забезпечити рівномірний та соціально справедливий розподіл матеріальних благ і ресурсів у рамках сталого

розвитку, враховуючи права як нинішнього покоління, так і збереження природних просторів для майбутніх поколінь та збереження природних екосистем.

2. Економічна справедливість та рівність. Беручи за основу концепцію спільної, але диференційованої відповідальності, слід формувати партнерські відносини, які передбачають надання суттєвої фінансової та технологічної підтримки країнам з нижчим рівнем розвитку з метою подолання розриву між розвиненими та країнами, що розвиваються, та сприяння сталості розвитку для обох груп.

3. Міжпокоління рівність. Необхідно здійснювати зважене та раціональне управління природними ресурсами та екосистемами задля збереження й примноження їхньої цінності для майбутніх поколінь, забезпечуючи тим самим їхні потреби й можливості для розвитку.

4. Принцип запобігання (обережності). Наукові знання повинні активно застосовуватись для виявлення екологічних ризиків та покращення соціально-екологічних результатів. Наявність наукової невизначеності не повинна ставати підставою для бездіяльності у запобіганні шкоді довкіллю. Відповідальність за доведення відсутності суттєвих негативних наслідків покладається на тих, хто планує впровадження потенційно ризикованих рішень.

5. Право на розвиток. Розвиток людини, що здійснюється у гармонії з природним середовищем, є фундаментальною умовою досягнення сталого розвитку, дозволяючи особам і суспільствам реалізовувати свої соціальні та екологічні цілі.

6. Внутрішня інтерналізація зовнішніх ефектів. Формування дійсної соціальної та екологічної вартості повинно стати головною метою політики. Ринкові ціни мають відображати реальні екологічні та соціальні витрати й вигоди, забезпечуючи принцип “забруднювач платить”. Податкові системи й регуляторні механізми повинні стимулювати екологічно безпечну діяльність, роблячи шкідливі практики економічно не вигідними.

7. Міжнародна співпраця. Впровадження екологічних стандартів має здійснюватися в рамках міжнародної взаємодії, з урахуванням можливих наслідків

для економічного розвитку інших держав. Глобальна співпраця є важливою передумовою ефективної екологічної політики. Необхідно уникати несправедливої протекціоністської політики у сфері торгівлі. Торговельна діяльність повинна сприяти раціональному використанню природних ресурсів, захисту довкілля та дотриманню прогресивних трудових стандартів, створюючи умови для розвитку за принципом «змагання за якість», а не за зниженням стандартів.

8. Міжнародна юридична відповідальність за транскордонні екологічні наслідки. Слід усвідомлювати, що дії в межах однієї держави можуть призводити до негативних екологічних наслідків за її межами. Тому необхідна міжнародна співпраця для створення ефективної системи права, яка б передбачала можливість незалежного судового захисту у випадках екологічних порушень міжнародного характеру.

9. Доступ до інформації, участь громадськості та відповідальність. Кожен громадянин має мати право на доступ до інформації про стан довкілля, а також на участь у процесах ухвалення рішень щодо екологічних питань. Усі інституції, як національні, так і міжнародні, повинні діяти демократично, прозоро та бути підзвітними суспільству. Забезпечення доступу до правосуддя у сфері захисту навколишнього середовища є важливою складовою системи публічного контролю та гарантією екологічної відповідальності.

10. Сталий характер виробництва та споживання. Слід впроваджувати моделі сталого виробництва та споживання, орієнтовані на раціональне та справедливе використання ресурсів. Необхідно поступово зменшувати та ліквідувати невиправдані витрати ресурсів шляхом впровадження політики зменшення, повторного використання та переробки матеріалів, усвідомлюючи обмеженість природних багатств планети.

11. Стратегічне, комплексне та скоординоване планування сталого розвитку. Досягнення соціально – економічної та екологічної стабільності потребує інтегрованого підходу до планування на всіх рівнях – із залученням громадськості, зацікавлених сторін та різних урядових структур для ефективної координації дій у сфері сталого розвитку, розвитку «зеленої» економіки та подолання бідності.

12. Справедливий перехід (Just Transition) . Перехід до низьковуглецевої та «зеленої» економіки потребує певних фінансових та соціальних витрат. Оскільки не всі країни й соціальні групи мають однакові можливості долати ці виклики, особлива увага повинна приділятися підтримці найбільш уразливих. Для цього необхідно забезпечити доступ до фінансових ресурсів, сучасних технологій, нових знань і професій для громадян та спільнот.

13. Переосмислення поняття добробуту. Традиційні показники, зокрема ВВП, не можуть відображати рівень соціального добробуту й екологічної стабільності. Багато видів діяльності, які негативно впливають на довкілля, водночас збільшують ВВП (наприклад, видобуток викопного палива чи фінансові спекуляції). Тому основними цілями економічного розвитку мають стати добробут населення, якість життя та збереження екологічного балансу.

14. Гендерна рівність як умова сталого розвитку. Досягнення гендерної рівності є невід’ємною передумовою переходу до «зеленої» економіки та забезпечення сталого розвитку. Жінки відіграють важливу роль як активні учасники процесів екологічного управління та розвитку, тому необхідно створювати умови для розкриття їхнього потенціалу, підтримки професійного зростання та належного визнання їхнього внеску.

15. Захист біорізноманіття та запобігання забрудненню навколишнього середовища. Охорона та відновлення біологічного різноманіття і природних середовищ є невід’ємною складовою розвитку й людського добробуту. Необхідно розвивати систему управління, здатну забезпечити стійкість екосистем та запобігати незворотним екологічним змінам [33].

Якщо виокремити концепцію «зеленої економіки», як окремий інструмент на шляху до сталого розвитку, різними міжнародними організаціями та експертними групами запропоновано низку принципів, що відображають сутність сталого розвитку у сучасних умовах. [33, 34]. Одним із важливих підходів є бачення Коаліції зеленої економіки, яка виокремлює дев’ять базових принципів (табл.1.1) функціонування «зеленої» економіки:

Базові принципи функціонування «зеленої» економіки

№	Принцип	Зміст
1	Орієнтація на сталий розвиток	Забезпечення гармонійного поєднання економічних, екологічних та соціальних складових у процесі розвитку.
2	Рівність та соціальна справедливість	Подолання міждержавної нерівності, усунення соціальної диференціації, дотримання прав людини та гендерної рівності.
3	Повага до гідності особистості	Зниження рівня бідності, розвиток людського капіталу, створення «зелених» робочих місць, доступ до якісних соціальних послуг та реалізація права на розвиток.
4	Ощадливість	Мінімізація антропогенного впливу, дотримання екологічних меж, попередня оцінка екологічних наслідків технологій, раціональне використання ресурсів.
5	Участь	Залучення громадськості, бізнесу, органів влади та неурядових організацій до управлінських процесів на основі прозорості та відкритості.
6	Керованість (ефективне регулювання)	Встановлення стандартів оцінки прогресу, консультування із зацікавленими сторонами, міжнародна співпраця та спільна відповідальність.
7	Стійкість	Забезпечення соціального захисту, охорони навколишнього середовища, розвиток різних моделей «зеленої» економіки з урахуванням специфіки країн.
8	Ефективність	Врахування екологічних і соціальних витрат у ціноутворенні, оцінка життєвого циклу продукції, мінімізація негативних наслідків виробництва і споживання.
9	Міжпоколіннєвий зв'язок	Орієнтація на довгострокову перспективу, залучення фінансових ресурсів для підтримки сталого розвитку та екологічного виробництва.

Джерело: складено на основі [33-35]

Узагальнюючи наявні підходи та враховуючи поточні виклики, у ході аналізу доцільно сформулювати перелік з десяти принципів, які є найбільш актуальними та ефективними у контексті сучасної «зеленої» трансформації:

1. Орієнтація на майбутнє – забезпечення балансу між економічним розвитком та інтересами наступних поколінь, врахування довгострокових наслідків господарської діяльності.

2. Вимірюваність і порівнянність – створення прозорої системи оцінки економічного, соціального та екологічного розвитку за допомогою інтегрованих показників і звітності.

3. Стале виробництво та споживання – переорієнтація економіки на екологічно безпечні стандарти виробничої та споживчої поведінки.

4. Соціальний розвиток – зростання рівня зайнятості в «зелених» секторах, покращення якості життя населення шляхом підвищення доходів та забезпечення доступу до якісних ресурсів.

5. Суспільна взаємодія – залучення широкого кола зацікавлених сторін до процесів формування політики «зеленої» економіки.

6. Ресурсна ефективність – підвищення ефективності використання природних ресурсів, розвиток технологій вторинної переробки, зниження екологічних втрат.

7. Екологічна безпека – мінімізація шкідливого впливу людської діяльності на довкілля, збереження біорізноманіття, розвиток екологічної освіти.

8. Економічна доцільність витрати на екологічні стандарти не повинні стримувати розвиток, а мають формувати основу для довгострокового сталого зростання.

9. Всеохоплюючий характер – впровадження екологічних принципів на всіх рівнях управління та у всіх сферах економічної активності.

10. Рівність і справедливість – забезпечення справедливого доступу до природних ресурсів та їх розподілу серед усіх членів суспільства.

Проведене аналіз узагальнених пунктів дозволяє комплексно охопити ключові засади «зеленої» економіки, які відповідають сучасним викликам сталого розвитку та можуть бути покладені в основу подальших реформ у сфері екологічної політики.

1.3 Методи регулювання та контролю дотримання принципів «зеленої» економіки системі глобальних економічних відносин

Впровадженню «зеленої» економіки також сприяє партнерство із зацікавленими сторонами, співпраця підтримується для прискорення та консолідації стійких змін у моделях споживання та виробництва. Крім урядів і некомерційних організацій, ООН розширила свою взаємодію з приватним сектором, який є дуже важливим гравцем у просуванні ресурсоефективності та зеленої економіки [38].

Державне регулювання діяльності ТНК в екологічній сфері діє на загальнонаціональному, регіональному та місцевому рівнях. Воно здійснюється за допомогою прямих (адміністративно–правових) і непрямих (переважно економічних) заходів. Під прямими заходами державного екологічного регулювання мається на увазі в першу чергу національне, регіональне і місцеве екологічне законодавство, що включає ряд заборонних (наприклад, заборона на ввезення екологічно небезпечних вантажів на територію країни) або мінімальних (наприклад, квоти на вилов окремих видів риби) норм. Види діяльності, які чинять вплив на навколишнє середовище, повинні проходити процедури державного ліцензування, стандартизації та сертифікації, а також державну екологічну експертизу. У ряді випадків до них ставиться вимога обов'язкового страхування. Порухення екологічного законодавства тягне за собою адміністративну (відкликання ліцензії та інше) та кримінальну відповідальність. Непрямі заходи державного екологічного регулювання переслідують мету об'єктивного відображення екологічних витрат в цінах товарів, оскільки в цьому випадку багато екологічних проблем можна вирішувати шляхом ринкового механізму, насамперед через транснаціональні корпорації. Зокрема для того щоб домогтися об'єктивного ціноутворення, неокласична економічна теорія пропонує вводити так званий «податок Пігу», яким обкладається підприємство, що створює зовнішній ефект [39]. При цьому величина «податку Пігу» повинна бути така, щоб після його сплати приватні витрати компанії, що створює зовнішній ефект, були рівні соціальним

витратам (витратам, які являють собою найвищу цінність, яку можуть принести фактори виробництва при їх альтернативному використанні).

Політики та стратегії державного регулювання у сфері зеленої економіки є важливими інструментами для забезпечення сталого економічного розвитку та екологічної стабільності. Вони охоплюють низку національних планів, інвестиційних програм і стимулів, спрямованих на підтримку переходу до низьковуглецевої, ресурсоефективної та екологічно чистої економіки (табл.1.2). Ці політики та стратегії спрямовані на стимулювання сталого економічного зростання з мінімальним негативним впливом на довкілля, забезпечуючи екологічну стабільність і підвищення якості життя [40].

Для забезпечення контролю з боку держав, важелями впливу стали екологічні податки та платежі. в усіх економічно розвинених країнах впроваджено Екологічні податки. Екологічний податок – це обов’язковий платіж, який справляється державою з юридичних та фізичних осіб за негативний вплив на довкілля у процесі господарської чи іншої діяльності. Його метою є не лише наповнення бюджету, а й стимулювання екологічно відповідальної поведінки шляхом створення фінансової відповідальності за використання природних ресурсів, забруднення атмосфери, водних об’єктів або утворення відходів.[9] Такий податок є складовою частиною системи екологічного регулювання та вважається важелем економічного впливу, спрямованим на досягнення цілей сталого розвитку, енергозбереження та зменшення шкідливих викидів. У сучасній податковій практиці екологічні податки також відіграють роль індикатора рівня “озеленення” економіки та сприяють формуванню фінансової бази для реалізації природоохоронних заходів. Суттєвий внесок екологічних податків у валовий внутрішній продукт спостерігається в низці держав, що активно впроваджують принципи зеленої економіки та екологічного регулювання. Висока частка екологічних податків у структурі ВВП спостерігається у низці країн, що демонструють послідовність у реалізації принципів зеленої економіки. Так, у Данії цей показник становить 5,7%, що супроводжується значним рівнем переходу до

відновлюваних джерел енергії – понад 60% в енергетичному балансі країни. Яскравим прикладом екологічної орієнтації є столиця Данії – Копенгаген, який має амбітну мету стати першим у світі вуглецево–нейтральним мегаполісом до 2030 року. У державі впроваджено дієву систему екологічного оподаткування, зокрема податки на викиди вуглецю (CO₂ taxes) та податки на енергію (energy taxes), що забезпечують економічну мотивацію до зниження шкідливого впливу на довкілля.

Аналогічні підходи спостерігаються і в інших країнах. Зокрема, високий рівень екологічного податкового навантаження зафіксовано у Нідерландах (3,9%), а також у Болгарії та Мальті – по 3,5%. Ці держави послідовно впроваджують механізми податкового регулювання з акцентом на ресурсоефективність та скорочення екологічного сліду.[41]

Водночас у низці країн частка екологічних податків у ВВП залишається відносно низькою, що свідчить про потенціал для подальшого розвитку цього інструменту. Зокрема, в Іспанії вона становить 1,6%, у Литві – 1,7%, у Румунії – 1,8%, а в Латвії – 1,9%. Така ситуація вказує на потребу в активнішому реформуванні податкової системи з урахуванням екологічних пріоритетів. Найвищий показник частки екологічних податків у ВВП демонструє Ірландія – 11,9%, однак варто зазначити, що подібне значення часто обумовлене одноразовими статистичними коригуваннями або специфічними перерахунками у межах окремих галузей, таких як енергетика чи транспорт, і не завжди свідчить про довгострокову динаміку [41]. Втім, навіть такі пікові значення можна розглядати як індикатор поступового переходу країни до моделі сталого розвитку. У випадку Ірландії цей результат відображає позитивну тенденцію у формуванні екологічної податкової політики, демонструючи її готовність адаптуватися до нових економічних та кліматичних викликів [42]. Запровадження ефективного екологічного оподаткування, навіть у межах окремих секторів, створює підґрунтя для масштабніших реформ і підтверджує стратегічний курс країни на забезпечення сталого зростання.

Директорат з питань податків та митних зборів Єврокомісії розподілив екологічні податки на сім груп за сферами застосування:

- енергетичні податки (на паливо, на електроенергію);
- транспортні податки (податки на кілометраж, акцизи на авто);
- платежі за забруднення (забруднення атмосферного повітря та стічних вод);
- платежі за розміщення відходів та їх переробку;
- податки на викиди речовин, що призводять до глобальних змін;
- податок на шумовий вплив;
- платежі за використання природних ресурсів.

Таблиця 1.2

Політики та стратегії державного регулювання у сфері зеленої економіки

Категорія	Опис	Приклади
Національні плани розвитку зеленої економіки	Стратегії, що включають заходи щодо скорочення викидів, підвищення енергоефективності та розвиток відновлюваних джерел енергії.	Цілі Паризької угоди
		Європейський зелений курс
Зелені інвестиції	Інвестиції в екологічно чисті технології, відновлювані джерела енергії та інфраструктурні проекти, що сприяють скороченню екологічного впливу.	Фінансування сонячних та вітрових електростанцій
		Програми розвитку громадського електротранспорту
Податкові стимули	Податки на забруднення та викиди, пільги для екологічно чистих підприємств і податкові знижки для громадян, що впроваджують зелені рішення.	Податкові знижки на електромобілі
		Екологічні податки на викиди вуглецю
Регулювання у сфері ресурсоефективності	Впровадження стандартів для енергоефективності будівель та техніки, а також регулювання управління	Системи управління відходами та повторне використання матеріалів

	відходами та стимулювання переробки.	Обов'язкові енергетичні стандарти для побутової техніки
Система торгівлі квотами на викиди	Ринок торгівлі квотами на викиди, де підприємства купують і продають квоти залежно від обсягу своїх викидів.	Європейська система торгівлі викидами (EU ETS)
Міжнародна співпраця	Уряди працюють у межах міжнародних угод для координації політик та залучення інвестицій у зелені технології.	Програми ООН з охорони довкілля (ЮНЕП)
		Фінансування Світового банку для зелених проектів у країнах, що розвиваються
Підтримка країн, що розвиваються	Надання фінансової та технічної допомоги для впровадження екологічно чистих технологій у країнах з обмеженими ресурсами.	Фонд кліматичних інвестицій (CIF)
		Програми технічної допомоги Світового банку

Складено за [40,41,43,45].

Найбільш поширеними в європейських країнах є транспортні та енергетичні податки. Так, енергетичні податки становлять 72 % від загального обсягу екологічних податків ЄС, а транспортні податки – 23 %. [41,43]. Зелений розвиток та оновлена версія сталого розвитку розглядаються деякими науковцями як новий економічний двигун, здатний вирішити низку нагальних проблем сучасного соціально–економічного розвитку. Серед них виділяються загрози деградації довкілля, виснаження запасів основних природних ресурсів, зростання частоти погодних аномалій та зміну клімату. У цьому контексті особливу увагу варто приділяти розв'язанню найгостріших соціальних проблем, зокрема: бідності, нестачі продовольства для значної частини світового населення, низькому рівню медичного обслуговування, поглибленню соціальної стратифікації, відсутності доступу до базових інфраструктурних послуг. (рис.4) Довкілля та його якість все

частіше сприймаються як цінність самі по собі, як споживче благо, і суспільство має бути готовим платити за це, визнаючи пріоритетність екологічних інтересів. У цьому контексті для раціонального природокористування важливо розглядати довкілля не стільки як ресурсну базу, скільки як природний капітал, як частину єдиного цілого – капіталу.

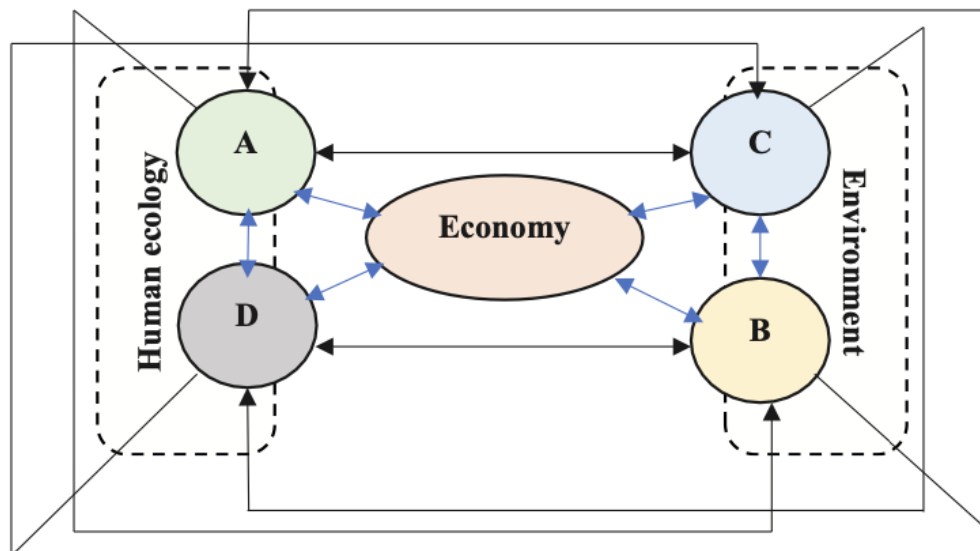


Рис. 1.4. Напрямки економічного впливу на формування збалансованих відносин між людиною та довкіллям

A – фізіологічна сутність людини (здоров'я особи та населення тощо)

B – квазіприродні та неприродні утворення (екологічно орієнтована техносфера)

C – надбіологічна сутність людини (духовність, культура, соціально–виробничий потенціал тощо)

D – природні утворення (біосферо–утворюючі компоненти)

Джерело: [44] складено на основі міждисциплінарних моделей сталого розвитку (за мотивами *Ecological Economics, 2021; UNEP, 2019*). Green economy as a factor of sustainable development

На рис.1.4 представлені етапи виробничого переходу до зеленої економіки. Таким чином, стратегії сталого розвитку країн із розвиненими економіками є складними довгостроковими процесами, які передбачають прийняття збалансованих рішень щодо темпів економічного зростання, соціального розвитку

та підтримання екосистем у задовільному стані. Приділяють значну увагу технологічному розвитку та інноваціям як важливим чинникам підвищення ефективності використання ресурсів і захисту довкілля.

Метою зеленої економіки є забезпечення співпраці трьох основних напрямів розвитку: соціального добробуту, економічного зростання та охорони довкілля. Слід підкреслити, що зусилля всіх зацікавлених сторін у переході до зеленої економіки повинні поєднувати необхідність отримання короткострокового та середньострокового прибутку із довгостроковою системною трансформацією. Економічне зростання є ключовим для забезпечення ресурсів та соціального захисту, необхідних для фінансування заходів і створення потенціалу для переходу до зеленої економіки [47].

У процесі розширення обсягів промислового виробництва зростає рівень антропогенного впливу на навколишнє середовище, що призводить до його суттєвого погіршення. Це, у свою чергу, зумовлює неможливість ефективного функціонування сучасної ринкової системи без урахування негативних зовнішніх ефектів (екстерналій). У такому контексті актуалізується роль «зеленої» економіки як ключового підходу до забезпечення балансу між економічним зростанням та екологічною стійкістю.

Розвиток «зеленої» економіки передбачає системну інтеграцію екологічних чинників у процеси формування державної політики, корпоративного управління та суспільного розвитку. Поточні тенденції свідчать про зростаючий вплив екологічного стану довкілля на інші індикатори якості життя населення. Проведений порівняльний аналіз між розвиненими та країнами, що розвиваються, виявив суттєві відмінності у рівні екологічної політики, впровадженні інструментів зеленого регулювання та ефективності використання ресурсів.

Одним із важливих напрямів удосконалення екологічного регулювання є використання таких економічних інструментів, як пігувіанські податки, які дозволяють внутрішньо відобразити витрати, пов'язані з негативним впливом господарської діяльності на довкілля. На відміну від традиційних макроекономічних індексів, ці показники дають більш точне уявлення про

справжню вартість економічного зростання в умовах екологічного навантаження. Дослідження доводять, що за умов екстенсивного розвитку економіки спостерігається істотне зниження рівня валового внутрішнього продукту на душу населення, що зумовлено втратами від деградації природного середовища.

Зважаючи на це, особливого значення набуває взаємодія між державними і приватними акторами у сфері сталого розвитку. У країнах Центральної Європи, як і в інших регіонах, дедалі більше уваги приділяється формуванню комплексної політики, яка б одночасно відповідала завданням екологічної безпеки, економічного зростання та соціального добробуту. Запропоновані індикатори та інструменти можуть бути використані для подальших досліджень, а також у практичній діяльності компаній, які орієнтуються на реалізацію принципів сталого розвитку, зокрема у сферах фінансової інклюзії, охорони здоров'я, доступу до правосуддя та зміцнення стійкості місцевих громад. Впровадження таких підходів сприятиме побудові економіки нового типу – з урахуванням екологічної відповідальності, ефективного використання ресурсів і довгострокових інтересів суспільства.

РОЗДІЛ 2. СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ В СВІТІ

2.1. Відмінність зеленої економіки від традиційної моделі розвитку, глобальні тенденції розвитку зеленої економіки у світі

Зелена економіка є відповіддю на численні обмеження та суперечності, що стали очевидними в межах традиційної моделі економічного розвитку. Ці дві парадигми мають глибокі концептуальні, практичні та ціннісні розбіжності, що стосуються мети, методів досягнення результатів, ставлення до природи, структури виробництва, соціального устрою та навіть способу мислення.

Традиційна модель розвитку, яка домінувала у ХХ столітті, передбачає безперервне економічне зростання, засноване на індустріалізації, масштабному споживанні ресурсів та максимізації прибутку. У центрі цієї моделі – валовий внутрішній продукт як головний індикатор «успішності» країни. Такий підхід рідко враховує екологічні наслідки економічної діяльності та має обмежений інтерес до довготривалої стійкості. Природа у цій системі часто сприймається як безмежне джерело ресурсів і місце для відходів, а зовнішні екологічні ефекти – як другорядні. Оскільки, традиційна економіка зосереджується переважно на зростанні ВВП, прибутковості бізнесу та обсягах виробництва. Часто вона ігнорує або недооцінює екологічні наслідки економічної діяльності [49]. У протиположності цьому, зелена економіка враховує:

- «екологічні витрати» у виробництві;
- реальні наслідки деградації довкілля для здоров'я та життя людей;
- цінність відновлюваних ресурсів;
- довгострокову стійкість, а не короткостроковий прибуток.

Цей підхід дозволяє уникнути так званих «економічних пасток», коли економічне зростання супроводжується незворотними втратами для природи й суспільства.

Натомість зелена економіка пропонує глибокий перегляд пріоритетів. (додаток А). У центрі її уваги перебуває не лише економічне зростання, а й якість цього зростання – його екологічна безпечність, інклюзивність та стійкість. Основною метою стає гармонійне поєднання економічного, соціального та екологічного добробуту. Зелена економіка враховує вартість природних ресурсів, функціонування екосистем, довгострокові ризики та можливості, зумовлені кліматичними змінами, виснаженням ґрунтів, забрудненням повітря й води. Вона визнає, що економіка є підсистемою біосфери, а не навпаки, тому вимагає відповідального та обмеженого використання природних благ.

На відміну від традиційної моделі, де технології використовуються переважно для зростання продуктивності праці та капіталу, зелена економіка зосереджується на розвитку екологічно чистих технологій, що дозволяють мінімізувати вплив на навколишнє середовище. Це включає впровадження енергоефективного обладнання, використання відновлюваних джерел енергії, модернізацію транспортної системи, розвиток «розумних» міст, а також формування економіки замкненого циклу – циркулярної моделі, яка зводить до мінімуму відходи та повторно залучає ресурси у виробництво. Також відмінним є і ставлення до людини як учасника економіки. Традиційна модель часто спрямована на створення прибутку без урахування впливу на соціальні верстви, тоді як зелена економіка визнає необхідність соціальної справедливості, рівного доступу до ресурсів, охорони праці, створення «зелених» робочих місць, які сприяють розвитку локальних громад і підвищенню якості життя.

У результаті, головна відмінність між зеленою економікою та традиційною моделлю полягає в підході до самого поняття розвитку. Якщо традиційна модель орієнтована на кількісні показники без глибокого аналізу довготривалих наслідків, то зелена економіка підкреслює якість, ефективність і сталість розвитку, надаючи перевагу рішенню не тільки економічних, а й екологічних та соціальних проблем. Вона визнає межі зростання, обумовлені екологічною місткістю планети, і намагається забезпечити гармонійне співіснування людства з природою.

Валовий внутрішній продукт, рівень інфляції, зайнятості та інвестиційна привабливість залишаються фундаментальними критеріями економічної динаміки. Водночас все більше уваги приділяється тому, наскільки це зростання є «зеленим», інклюзивним та екологічно відповідальним. У цьому контексті особливої ваги набуває Індекс зеленого зростання (Green Growth Index) — інтегральний показник, що поєднує макроекономічні процеси з екологічними вимірами сталого розвитку (табл.2.1). Його структура охоплює такі ключові складові, як ефективне використання природних ресурсів, зменшення викидів, зелена економічна трансформація та соціальна інклюзивність.

Таблиця 2.1

Позиція у рейтингу країн за індексом зеленого зростання, висвітлення складових індексу

Країна	Індекс		Складові індексу			
	Рейтинг	Оцінка	Ефективне використання ресурсів	Захист природного клімату	Зелені економічні можливості	Соціальна інтегрованість (інклюзія)
Швеція	1	78,72	87,78	78,14	59,53	94,06
Данія	2	76,77	86,12	73,19	59,68	92,33
Чехія	3	76,74	72,92	83,15	65,49	87,35
Німеччина	4	75,83	70,37	82,37	63,73	89,49
Австрія	5	75,22	79,21	80,67	56,10	89,31
Фінляндія	6	74,49	78,21	71,53	60,34	91,21
Словаччина	7	74,25	71,88	85,53	58,58	94,37
Швейцарія	8	73,21	83,26	77,99	48,66	90,93
Литва	9	71,60	76,42	75,62	52,20	87,10
Угорщина	10	71,40	63,63	81,47	62,24	80,54
Словенія	11	71,01	68,36	81,85	51,34	88,53
Польща	16	68,90	59,69	76,83	55,05	89,29
Нідерланди	22	67,06	59,54	74,53	49,27	92,51
Болгарія	27	61,29	54,84	78,32	41,16	79,24
Ірландія	30	52,55	54,83	59,16	27,65	85,01
Молдова	32	51,64	57,93	58,49	31,72	66,17
Україна	33	51,31	45,02	62,57	35,34	69,62

Джерело: складено на основі [44]

У контексті впровадження зеленої економіки європейські країни відіграють роль глобальних лідерів, демонструючи конкретні, масштабні і системні приклади переходу до сталих джерел енергії, екологічного регулювання та трансформації економічних моделей. Особливо знаковими є досвіди Німеччини та Данії, які не

лише здійснили прорив у сфері відновлюваної енергетики, а й створили потужні інституційні засади для довготривалих змін [50].

Німеччина є яскравим прикладом країни, що комплексно та послідовно реалізує стратегічну програму переходу до низьковуглецевої економіки під назвою *Energiewende*, що в перекладі означає «енергетичний поворот». Ця програма, яка активно втілюється з початку 2000-х років, передбачає поступову відмову від ядерної та викопної енергетики, розвиток відновлюваних джерел енергії, зменшення споживання енергії та підвищення енергоефективності на всіх рівнях. Основною метою є створення кліматично нейтральної енергосистеми до 2045 року. *Energiewende* охоплює цілу низку політичних, економічних та технологічних заходів: від стимулювання інвестицій у сонячну і вітрову генерацію до запровадження екологічних податків, підтримки домогосподарств, децентралізації енергетичних систем та створення «розумних» мереж. На сьогодні Німеччина є однією з провідних країн світу за встановленими потужностями сонячної та вітрової енергетики, а також є прикладом того, як великі промислово розвинені держави можуть реформувати традиційні енергетичні моделі без шкоди для економічного зростання. *Energiewende* змінила не лише енергетику, а й мислення: у німецькому суспільстві сформувався високий рівень екологічної свідомості, підтримка «зелених» реформ з боку населення та політичний консенсус щодо необхідності дій у сфері клімату [50].

Не менш вражаючим є досвід Данії, яка стала піонером у розвитку вітрової енергетики ще з 1970-х років і нині вважається світовим лідером у цій галузі. Данія змогла перетворити вітер –свій природний ресурс –на стратегічну перевагу, що забезпечує країні енергетичну незалежність, низький рівень викидів парникових газів і сталий розвиток. Успіх данської моделі пояснюється поєднанням прогресивної державної політики, науково-дослідних інновацій, співпраці з приватним сектором і високою довірою населення до екологічних ініціатив. Уряд країни зосередив зусилля на довгостроковому плануванні та субсидуванні вітрової індустрії, водночас створивши сприятливі умови для малих виробників і кооперативів, які активно залучалися до енергетичних проєктів. Результатом стало

не лише широке розповсюдження вітрових турбін по всій країні, а й формування потужної експортної галузі: данські компанії, зокрема Vestas, є провідними виробниками вітрових турбін у світі. На сьогодні частка електроенергії, яку Данія отримує з вітру, перевищує 50%, а в окремі дні – сягає 100%, що дозволяє країні суттєво скорочувати споживання викопного палива та бути прикладом для інших країн у питанні кліматичної нейтральності [50,51].

Досвід Німеччини та Данії свідчить про те, що перехід до зеленої економіки можливий навіть у країнах із високим рівнем індустріалізації та енергоспоживання. Успішна реалізація відповідних програм залежить не лише від фінансових ресурсів, а й від політичної волі, науково–технологічного потенціалу, активної участі громадян та міжнародної підтримки. Ці приклади демонструють, що зелений перехід не є утопією, а цілком реалістичним сценарієм, який здатен забезпечити економічну стабільність, екологічну безпеку та якість життя для нинішніх і майбутніх поколінь.

У контексті переходу до зеленої економіки ключову роль відіграє не лише масштабна енергетична політика або міжнародне екологічне співробітництво, а й розвиток інноваційного підприємництва. Зокрема, у США та Канаді формується потужна екосистема підтримки «зелених» стартапів – молодих компаній, які пропонують технологічні рішення для зменшення вуглецевого сліду, збереження ресурсів, розвитку чистої енергетики, екологічного транспорту та управління відходами. У цих країнах зелений бізнес не сприймається як нішевий або вторинний – навпаки, він стає важливою частиною національних економік і одним із напрямів стратегічного інвестування. Особливістю політики США та Канади є те, що уряди активно створюють сприятливе середовище для інновацій: вони не тільки регулюють, а й фінансують, супроводжують, навчають і відкривають ринки для нових екологічно орієнтованих компаній [51].

У США державна підтримка «зелених» стартапів є частиною загальної кліматичної політики, яка за останні роки суттєво активізувалася. Значну роль у цьому процесі відіграють урядові агентства, такі як Міністерство енергетики США (DOE), Агентство з охорони навколишнього середовища (EPA), а також Служба

малого бізнесу (SBA). Через програми грантів, державних кредитів, податкових пільг та партнерських ініціатив уряд стимулює інвестиції в екологічні інновації. Одним із найвідоміших прикладів є Програма ARPA-E, яка фінансує проривні енергетичні технології, часто створювані стартапами, університетами або дослідницькими командами. У рамках цієї програми вже були підтримані десятки стартапів, які працюють над ефективними батареями, новітніми видами палива, водневими технологіями, системами збереження енергії та цифровими рішеннями для оптимізації споживання [52]. Також важливу роль відіграє державна участь у венчурному фінансуванні – створення спеціальних фондів, які вкладають у «зелені» технології на ранніх стадіях розвитку. Крім того, в умовах змін клімату та законодавчого тиску на великі корпорації екологічні стартапи отримують широкі можливості для інтеграції в ланцюги постачання, участі в публічних тендерах і залучення приватного капіталу.

Канада також демонструє активну позицію у стимулюванні сталого підприємництва. Ключовою структурою, яка координує зусилля у сфері «зелених» інновацій, є Sustainable Development Technology Canada (SDTC) – національна організація, яка надає фінансування для комерціалізації чистих технологій. Завдяки цій програмі підтримку отримують не лише великі інженерні компанії, а й сотні стартапів, що працюють у галузях від біоенергетики до сталого будівництва та електротранспорту. Уряд Канади активно інвестує в дослідження, навчання підприємців, створення інноваційних хабів і акселераторів, які спеціалізуються на екологічних рішеннях. Важливою особливістю канадської моделі є її орієнтація на регіональну підтримку, адаптацію інновацій до потреб місцевих громад, включення корінного населення та малих підприємств у процеси зеленої трансформації. Також важливо відзначити законодавчі та інституційні зміни: Канада впровадила систему ціноутворення на викиди вуглецю, що створює економічні стимули для інвестування в чисті технології та сприяє зростанню попиту на інноваційні послуги.

Досвід США та Канади показує, що ефективна державна підтримка «зелених» стартапів може не лише пришвидшити екологічну модернізацію

економіки, а й забезпечити зростання нових секторів ринку, створення робочих місць, посилення науково–технічного потенціалу та міжнародної конкурентоспроможності. У цих країнах формується нова парадигма економіки, де сталий розвиток і технологічні інновації поєднуються в єдину динамічну систему. Завдяки цьому зелений бізнес виходить за межі екологічної ніші й перетворюється на стратегічну сферу економічного прориву, що має вирішальне значення для глобальної безпеки та якості життя майбутніх поколінь.

Країни Азії відіграють дедалі важливішу роль у глобальному переході до зеленої економіки, адже саме цей регіон поєднує найвищі темпи економічного зростання з водночас надзвичайно серйозними екологічними викликами. Китай і Південна Корея є двома яскравими прикладами держав, що, попри різні масштаби економіки, обрали шлях активного реформування своїх національних моделей розвитку у напрямі сталості, енергоефективності та технологічної екологізації. У цих країнах зелена трансформація не розглядається як периферійний або суто екологічний проект, а інтегрується в загальну стратегію економічного розвитку, включаючи індустріальну модернізацію, інноваційне підприємництво та геополітичне позиціонування [53].

Китай, як найбільша економіка Азії та один з головних забруднювачів довкілля, водночас є світовим лідером у сфері інвестицій у відновлювану енергетику. У відповідь на критичні рівні забруднення повітря, води та ґрунтів, а також глобальний тиск щодо кліматичних зобов'язань, уряд КНР розпочав масштабну переорієнтацію енергетичної політики на розвиток відновлюваних джерел енергії – сонячної, вітрової, гідро– та біоенергетики. Китай інвестує мільярди доларів у дослідження, виробництво й інфраструктуру ВДЕ, завдяки чому країна вже кілька років поспіль утримує першість у світі за встановленими потужностями сонячних і вітрових електростанцій. Станом на сьогодні КНР володіє найбільшою кількістю сонячних панелей, розгорнутих на національній території, активно експортує ці технології та стимулює їхнє внутрішнє споживання шляхом надання субсидій, податкових пільг, кредитів та створення «зелених» індустріальних парків. Крім того, значна увага приділяється електрифікації

транспорту, де Китай також став лідером, розвиваючи власне виробництво електромобілів, акумуляторів та зарядної інфраструктури. Ці інвестиції не лише сприяють зниженню викидів парникових газів, а й перетворюють Китай на глобальний центр технологічної конкуренції у сфері зеленої енергетики.

Південна Корея, маючи менші за масштабами ресурси, однак демонструє приклад стратегічного і глибоко скоординованого підходу до екологічної модернізації економіки через реалізацію програми «Зелений Новий курс», яка є складовою частиною більш широкого національного плану післяпандемічного відновлення. У цій концепції зелена трансформація поєднується з цифровізацією, індустріальною політикою та соціальними ініціативами, що робить її комплексною відповіддю на виклики XXI століття. Уряд Південної Кореї визначив головними завданнями зниження залежності від викопного палива, масове впровадження відновлюваної енергетики, розвиток екологічного транспорту, модернізацію будівельного фонду та підвищення енергоефективності промисловості. Програма також передбачає створення десятків тисяч нових робочих місць у сфері «зелених» технологій, підтримку екологічних інновацій та трансформацію міської інфраструктури відповідно до принципів кліматичної нейтральності. Крім того, Південна Корея активно працює над зміцненням свого експортного потенціалу в галузі чистих технологій, зокрема в галузі водневих паливних елементів, систем зберігання енергії та «розумних» електромереж [52,53].

Досвід Китаю та Південної Кореї свідчить про те, що зелена економіка вже не є виключно прерогативою розвинених західних країн. Азійські держави дедалі активніше формують власні моделі сталого розвитку, у яких поєднуються державне планування, інвестиції в інновації, ринкові механізми та міжнародне співробітництво. У цьому контексті Азія не лише надолужує відставання, а й задає нові вектори глобальної зеленої політики, демонструючи, що екологічна модернізація може бути рушієм економічного зростання, соціальної стабільності й міжнародної конкурентоспроможності.

Надзвичайно масштабний аналіз ефекту впровадження зеленої економіки на макроекономічні показники – ВВП, структуру зайнятості та рівень викидів –

демонструє цікаві закономірності. Багато країн, серед яких Німеччина, країни ЄС, США, Китай та інші, демонструють одночасне економічне зростання й зменшення забруднення, що підтверджується як аналітичними даними, так і прикладами з практики.

За даними Європейського центрального банку, середньорічне зростання «зеленого ВВП» (з урахуванням екологічних коригувань) в Німеччині за 1996 – 2018 роки склало 1,73 %, що на 0,33 в.п. більше, ніж стандартне ВВП зростання 1,40 %, відображаючи позитивний ефект низьковуглецевих інвестицій. Аналогічна позитивна динаміка спостерігалася в США, де «еко – ВВП» оцінюється у 2,62 %, перевищуючи загальні 2,45 % [54]. Інший приклад – Китай, де завдяки чистим технологіям і відновлюваній енергетиці чистий еко – ВВП (8,09 %) дещо поступається загальному 8,67 %, оскільки інтенсивне індустриальне зростання викликає певне негативне екологічне навантаження . Проте в 2024 році сектор чистої енергетики зайняв понад 10 % валового китайського ВВП, забезпечивши приблизно 26 % загального зростання ВВП країни завдяки \$1,9 трлн інвестицій.

У США зелена економіка створила понад 1,5 млн нових робочих місць у 2013–2016 роках: 9,5 млн працівників залучені до поновлюваних джерел, низьковуглецевих продуктів і охорони довкілля. У Китаї секторальна трансформація призводить до скорочення праці в первинному секторі та зростання зайнятості в документах – галузі послуг і чистих технологій, що стимулює загальний ріст працездатної економіки . Німеччина забезпечила через свою енергетичну стратегію понад 214 000 робочих місць – це лише сектор відновлюваної енергетики; загалом близько 370 000 працювали за попередні періоди.

В ЄС, у другому кварталі 2024 року, емісії скоротилися на 2,6 %, водночас ВВП зріс на 1 % – чітке свідчення розриву між екологічним впливом та зростанням економіки . У Німеччині викиди за період 1990 – 2021 зменшилися з 1 242 до 762 млн т CO₂ – екв, а у 2024 році – на 3 % порівняно з минулим роком, при цьому понад 50 % електроенергії надходить з відновлюваних джерел. Китай, хоч і залишається найбільшим емітером – зростання з 9,08 млрд т у 2010 до 11,59 млрд т

у 2018 –започаткував декарбонізацію через структурні реформи та перехід до чистої енергії [55].

Таблиця 2.2

Зростання ВВП (звичайне / екологічно скориговане)

Країна	ВВП, %	"Зелений" ВВП, %	Різниця, в.п.
Німеччина	1,40	1,73	+ 0,33
США	2,45	2,62	+ 0,17
Китай	8,67	8,09	(0,58)

Джерело: складено автором на основі [55].

Відмінності зростання ВВП (табл.2.2) демонструє порівняння між стандартним показником валового внутрішнього продукту (ВВП) і так званим «зеленим ВВП», який враховує екологічні фактори, такі як вартість деградації довкілля, споживання ресурсів та інвестиції у відновлення природи. З таблиці видно, що у таких країнах, як Німеччина та США, зелений ВВП перевищує традиційний показник, що свідчить про позитивний ефект від інтеграції екологічних практик у національну економіку. У випадку Китаю, хоча зелений ВВП дещо нижчий, це пов'язано з великим навантаженням від традиційної індустріалізації, однак навіть у такому контексті він залишається високим.

Таблиця 2.3

Зайнятість у «зелених» секторах

Країна	Число «зелених» робочих місць
США	~ 9,5 млн
Німеччина	~ 214 000 - 370 000
Китай	~ 8,1 млн

Джерело: складено автором на основі [55,56].

Представлені дані (табл. 2.3) фокусуються на кількості робочих місць, створених унаслідок розвитку зеленої економіки. США демонструють величезний потенціал – майже 9,5 мільйона робочих місць у суміжних галузях, включаючи енергетику, будівництво, переробку та охорону довкілля. Німеччина також демонструє стабільне зростання зайнятості, особливо в секторі відновлюваних джерел енергії, де працюють сотні тисяч людей. Китай, демонструє значне структурне зміщення – з аграрного сектору до технологічного й енергетичного, що є ознакою довгострокового переходу до більш інноваційної, «зеленої» економіки. Таблиця засвідчує, що «зелена трансформація» – це не лише про довкілля, а й про зайнятість та розвиток нових професій.

Таблиця 2.4

Зміни викидів CO₂

Регіон/країна	Період	Динаміка викидів
ЄС (Q2 2024)	2023–2024	– 2,6 %, ВВП +1 %
Німеччина	1990 – 2021	1 242 → 762 млн т
Німеччина	2023 – 2024	– 3 %
США	2023 – 2024	~ 4 772 млн т (- 1 %)
Китай	2015 – 2023	+ 2,5 млрд т → + 11,6 млрд т, початок декарбонізації

Джерело: складено автором на основі [55,56].

У представлених даних (табл.2.4) проаналізовано, як змінюється обсяг викидів парникових газів у країнах, що активно впроваджують елементи зеленої економіки. Європейський Союз демонструє позитивну тенденцію: зменшення викидів при зростанні економіки. Це чітке свідчення того, що економіка може «відв'язатися» від вуглецевої залежності. Німеччина, починаючи з 1990 року, скоротила свої викиди майже на 40 %, одночасно модернізуючи промисловість і нарощуючи відновлювану енергетику. Китай, хоч і залишається лідером за абсолютними обсягами викидів, вже почав повільний, але помітний перехід до

зниження їх темпів – насамперед за рахунок величезних інвестицій у відновлювану енергетику. Проаналізовані дані свідчать, що зелена політика справді здатна змінювати вуглецевий баланс країн без зупинки економічного розвитку.

2.2. Політика ЄС щодо зеленої економіки та її вплив на міжнародну торгівлю

Упродовж останніх десятиліть Європейський Союз послідовно формує власну екологічну стратегію, що дедалі більше інтегрується у всі сфери економічної політики, включаючи зовнішньоекономічні відносини. Перехід до «зеленої» економіки розглядається не лише як внутрішній виклик для країн – членів ЄС, а й як інструмент впливу на правила гри у міжнародній торгівлі (додаток Б). Впровадження екологічних стандартів, механізмів вуглецевого коригування та підтримки «зелених» інновацій має безпосередні наслідки для торговельних партнерів ЄС, особливо тих, хто прагне зберегти конкурентні позиції на європейському ринку. Однією з ключових ініціатив, що визначає екологічний вектор ЄС, є Європейський зелений курс (European Green Deal) [57]. Ця стратегія, представлена у 2019 році, передбачає досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року та включає низку законодавчих та економічних заходів, зокрема зміну енергетичного балансу, розвиток циркулярної економіки та трансформацію торговельної політики.

Зокрема, важливим нововведенням є механізм вуглецевого коригування на кордоні (CBAM – Carbon Border Adjustment Mechanism). Його мета – запобігти так званому «вуглецевому витоку», коли виробництво переміщується з ЄС до країн з нижчими екологічними стандартами. CBAM встановлює додатковий митний збір на імпорт продукції з високими викидами CO₂, зокрема сталі, цементу, добрив і електроенергії. Для українських експортерів це означає необхідність швидкої адаптації до європейських екологічних норм, щоб уникнути втрати конкурентоспроможності.

У результаті реалізації таких ініціатив змінюється структура зовнішньої торгівлі ЄС. За останні роки спостерігається стійке зростання частки так званих «зелених» товарів – продукції, що сприяє енергоефективності, зниженню викидів або виготовлена з екологічно чистих матеріалів.

Згідно з наведеними даними, експорт зелених товарів з ЄС зростає щороку в середньому на 6 – 7%, досягнувши 310 млрд євро у 2023 році. Імпорт зростає навіть швидше – до 325 млрд євро, що вказує на зростаючий попит всередині Євросоюзу на технології та ресурси, що сприяють сталому розвитку. Динаміка свідчить про переорієнтацію ЄС на довгострокову співпрацю з країнами, які здатні забезпечити відповідність «зеленим» стандартам [57]. Це створює як нові можливості, так і виклики для третіх країн, які прагнуть інтегруватися до європейського ринку.

У питанні екологізації логістики, вирішальними факторами трансформації секторів транспорту та сільського господарства в Європейському Союзі стали зміни клімату та екологічна деградація. Ці галузі є одними з найбільших джерел викидів парникових газів: на транспорт припадає близько 27% усіх викидів CO₂ в ЄС, а аграрний сектор – близько 15% (дані Європейського агентства з довкілля, 2024). Під екологізацією логістики розуміється впровадження інноваційних рішень, які дозволяють мінімізувати шкідливий вплив транспорту, складування, пакування та інших елементів логістичного ланцюга на довкілля. Це включає перехід на електровантажівки, розвиток залізничного транспорту як більш екологічної альтернативи автотранспорту, використання екологічного пакування, оптимізацію маршрутів перевезення з метою зменшення викидів CO₂, а також цифровізацію процесів для скорочення простоїв і витрат палива. Значна кількість європейських компаній сьогодні переходять на мультимодальні перевезення, які поєднують залізничний та морський транспорт, що в разі знижує загальне екологічне навантаження. ЄС також активно інвестує у розвиток інфраструктури для електромобільності та зеленої енергетики. Зважаючи на сучасні потреби, країни ЄС поступово впроваджують екологічні стандарти для транспортної інфраструктури та логістичних ланцюгів. У межах ініціативи “Fit for 55”, ухвалено

низку законодавчих змін, спрямованих на декарбонізацію транспорту, включно з поступовим зростанням вимог до викидів вантажівок і розвитку інфраструктури для альтернативного пального. У липні 2021 року Європейський Союз зробив важливий крок у напрямку реалізації своєї кліматичної політики, представивши законодавчий пакет «Fit for 55», який передбачає скорочення викидів парникових газів щонайменше на 55 % до 2030 року. Цей комплекс заходів є частиною довгострокової стратегії ЄС із досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року та є свідченням рішучості Європи виконувати зобов'язання перед громадянами, міжнародними партнерами та майбутніми поколіннями [59].

Пакет «Fit for 55» став першим у своєму роді узгодженим і обов'язковим законодавчим планом, який охоплює всі ключові сектори економіки. Він включає:

- амбітні цілі щодо зниження викидів у транспорті, енергетиці, будівництві, промисловості та сільському господарстві;
- заходи для збільшення природних поглиначів вуглецю, таких як ліси та ґрунти;
- реформовану систему торгівлі квотами на викиди, яка покликана встановити ефективну ціну на забруднення, обмежити обсяги викидів і стимулювати інвестиції в екологічно чисті технології;
- соціальні інструменти для підтримки населення та бізнесу в умовах переходу до зеленої економіки [59,60].

Особливе місце відведено Соціальному кліматичному фонду, який передбачає понад 65 мільярдів євро з бюджету ЄС і загалом понад 86 мільярдів євро для підтримки малозабезпечених громадян та малих підприємств. Цей фонд спрямований на боротьбу з енергетичною бідністю, зменшення соціальної нерівності та забезпечення справедливого переходу. Ще одним нововведенням став механізм прикордонного коригування викидів вуглецю (СВАМ) [61]. Він покликаний захистити європейське виробництво від конкуренції з боку країн із нижчими екологічними стандартами, зобов'язуючи імпортерів сплачувати за викиди парникових газів при ввезенні продукції до ЄС. Таким чином, ЄС формує

глобальні правила гри, стимулюючи зниження викидів не лише на своєму ринку, а й за його межами.

У лютому 2024 року Європейська комісія зробила наступний крок, представивши оцінку кліматичної мети на 2040 рік. Вона передбачає скорочення чистих викидів на 90 % у порівнянні з рівнем 1990 року, що відповідає науковим рекомендаціям і положенням Паризької кліматичної угоди. Очікується, що ця мета буде обговорюватися Європейським парламентом і державами-членами, після чого новий склад Єврокомісії розробить відповідні законодавчі ініціативи. ЄС послідовно реалізує політику зеленої трансформації, поєднуючи амбітні екологічні цілі з економічною ефективністю та соціальною справедливістю, створюючи передумови для стійкого розвитку всієї європейської спільноти (додаток В).

Одним із активно впроваджуваних «зелених» підходів до логістики є інструмент Green Freight Programs – програми сертифікації вантажних перевізників за екологічними критеріями [62]. Їх суть полягає у створенні системи заохочення компаній до впровадження чистого транспорту – електромобілів, залізничного транспорту та альтернативного палива. За даними міжнародних організацій, транспортний сектор відповідальний за близько 8% усіх світових викидів парникових газів, а з урахуванням усіх логістичних операцій – до 11%. Це означає, що без реформи логістики важко уявити досягнення кліматичних цілей (табл. 2.5). Перехід на залізничний транспорт дозволяє скоротити викиди CO₂ до 75% у порівнянні з вантажівками. Пальне, а саме біодизель (типу B100) може зменшити викиди майже на 50%. У США компанія Union Pacific заощадила 18 млн галонів пального й зменшила викиди на 247 тис. тонн CO₂, використовуючи системи управління енергією. Аналіз McKinsey показує, що завдяки вже доступним технологіям можна знизити викиди у сфері логістики на 40–50% до 2030 року. Такі програми пропонують не лише добровільну сертифікацію, а й практичні переваги: знижки на податки, доступ до «зелених» тендерів, гранти на модернізацію транспорту. Вони стимулюють компанії впроваджувати енергоефективні рішення: електричні вантажівки або системи відстеження витрат пального. У результаті – зниження витрат і покращення екологічного сліду.

Інструменти зеленої логістики

Інструмент	Опис	Очікуваний ефект
Енергетичний аудит	Аналіз споживання пального, план оптимізації	10 – 30% викидів
Ретрофіт і біопаливо	Переобладнання техніки, перехід на В20–В100	до – 50% викидів
Модальне зміщення	Перехід із авто на залізницю	до – 75% викидів
Податкові пільги	Зниження податкового навантаження	Прискорення модернізації
Сертифікація	Участь у зелених тендерах, репутаційні переваги	Доступ до нових ринків

Джерело: складено автором на основі [60,61,64].

Ці заходи прямо впливають на міжнародну торгівлю, адже партнери ЄС змушені враховувати вуглецевий слід товарів не лише на етапі виробництва, а й у логістиці. Наприклад, продукція, що доставляється морським транспортом без вуглецевої компенсації, може втратити свою привабливість на ринку ЄС.

У XXI столітті агропромисловий комплекс (АПК) вже не розглядається винятково як інструмент економічного зростання чи забезпечення продовольчої безпеки. З огляду на масштабну екологічну деградацію, зміну клімату та втрату біорізноманіття, дедалі більше країн починають переосмислювати роль сільського господарства через призму сталого розвитку. Особливо послідовну та амбітну політику в цьому напрямі реалізує Європейський Союз, формуючи чітку систему «зелених» вимог до аграрного сектору, яка стала орієнтиром для всього світу.

Європейський зелений курс слід розглядати як стратегічні кроки до трансформації АПК. Запущена у 2019 році ініціатива European Green Deal є основою екологічної політики ЄС. У межах цього курсу ключовими складовими для сільського господарства стали дві стратегічні програми. Стратегія «Від лану до столу» (Farm to Fork Strategy) – встановлює нову логіку виробництва, транспортування, споживання і переробки харчових продуктів з мінімальним впливом на екосистему. Біорізноманіття – 2030 – орієнтована на відновлення природних екосистем і збереження агроландшафтів [31].

Європейський Союз встановив чіткі цілі до 2030 року:

- скоротити використання хімічних пестицидів на 50%;
- зменшити викиди парникових газів в агросекторі;
- забезпечити, щоб принаймні 25% сільськогосподарських угідь використовувались для органічного виробництва;
- обмежити використання антибіотиків у тваринництві.

З 2023 року ЄС розпочав новий цикл Спільної аграрної політики (Common Agricultural Policy, CAP), у якому зелені інструменти набули пріоритетного значення[31,66]. Країни–члени розробляють національні стратегічні плани, у яких щонайменше 25% прямих виплат аграріям повинні йти на так звані екологічні схеми (eco–schemes).

Екологічні схеми мають на меті:

- перехід на консерваційне землеробство;
- агролісництво (інтеграція дерев у сільськогосподарські ландшафти);
- збереження вуглецевих болотних ґрунтів;
- розведення локальних і стійких до змін клімату сортів культур та порід тварин.

Важливо розглянути органічне виробництво як вектор розвитку еко–політики. У Європі органічне землеробство є не лише нішевим трендом, а політично підтримуваною стратегією. ЄС надає фінансування для фермерів, які

переходять до органічної моделі, а також стимулює розвиток ланцюгів постачання органічної продукції – від ферми до споживача.

За даними Eurostat, станом на 2024 рік:

- органічні господарства охоплювали близько 15,9 млн га угідь;
- лідерами є Австрія, Швеція та Естонія, де органіка становить понад 20% від загальної площі сільгоспземель;
- попит на органічну продукцію зростає, особливо у скандинавських країнах та Німеччині [67].

Європейська політика екологізації АПК спирається не лише на обмеження, а й на інноваційне стимулювання. Цифрове землеробство (precision farming): датчики вологості, GPS – навігація для сівби, дрони для моніторингу полів – все це дозволяє економити ресурси та зменшувати екологічний слід; використання штучного інтелекту та супутникових даних для агроекологічного нагляду; розвиток біотехнологій, включно з селекцією кліматостійких культур, що не потребують надмірного хімічного догляду.

Оскільки ЄС є одним із найбільших ринків збуту агропродукції у світі, екологічні вимоги до імпорту мають глобальний ефект. З 2024 року починає діяти Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM), який передбачає вуглецеве оподаткування імпортованої продукції, включно з добривами та окремими агротоварами. Це змушує третіх країн, зокрема Україну, адаптувати свої стандарти до вимог ЄС, якщо вони хочуть зберегти доступ до європейського ринку. Європейська модель екологічного реформування агропромислового сектору є прикладом системної, науково обґрунтованої політики, яка поєднує екологічні цілі з економічними стимулами. Вона демонструє, що сталий розвиток у сільському господарстві можливий лише за умови активної участі держави, інноваційного сектору та аграрної спільноти. Україна, яка прагне інтегруватися до єдиного європейського ринку, має шанс використати цей досвід для трансформації власного АПК у конкурентоспроможний і екологічно збалансований сектор.

2.3. Приклади найбільших ТНК світу: аналіз впливу на глобальну екологічну стабільність

Діяльність транснаціональних корпорацій (ТНК), які займаються виробничою діяльністю в приймаючих країнах, має значний вплив на навколишнє середовище, розвиток та управління у цих країнах.

Разом з тим, екологічна безвідповідальність – одна з найвизначніших проблем, що стоять перед громадами, які приймають транснаціональні корпорації (ТНК), що займаються виробництвом економічних товарів й інколи послуг. Транснаціональні корпорації (ТНК) можуть мати негативний вплив на екологію в різних аспектах:

- Забруднення навколишнього середовища: ТНК, особливо в галузях нафтової, хімічної та видобувної промисловості, є причиною забруднення води, повітря та ґрунтів. Це відбувається через викиди токсичних речовин, хімічних відходів, нафтових витоків.

- Вирубка лісів: компанії, що займаються видобутком корисних копалин або сільським господарством, можуть сприяти масовій вирубці лісів, що веде до втрати біорізноманіття та погіршення кліматичних умов.

- Використання природних ресурсів: ТНК часто експлуатують природні ресурси в країнах, де екологічні норми є менш суворими. Це може призводити до їх виснаження.

- Парникові гази: багато ТНК активно працюють у галузях, таких як нафтова та газова промисловість, що сприяють збільшенню викидів парникових газів, що веде до глобального потепління.

- Невідповідність екологічним стандартам: у деяких випадках ТНК можуть використовувати прогалини в екологічному законодавстві слабших країн для мінімізації витрат на охорону навколишнього середовища[68].

Ці фактори можуть мати довгострокові негативні наслідки для здоров'я людей, біорізноманіття та клімату планети. Дефіцит природних ресурсів, накопичення відходів створюють екологічні проблеми, які тісно пов'язані з якістю

життя людини, що відповідно створює ряд проблем соціальної рівності і в подальшому в цілому економічного розвитку.

Рейтинг найдорожчих та найбільш розвинених ТНК світу займають усім відомі бренди (табл.2.6), що стрімко розвиваються і охоплюють все більше і більше ринків, примножуючи свої прибутки в шалених темпах.

Таблиця 2.6

10 найбільших компаній світу за капіталізацією (2025)

№	Компанія	Ринкова капіталізація (трлн \$)	Сектор
1	Microsoft	3,476	Технології
2	Nvidia	3,414	Напівпровідники / AI
3	Apple	3,029	Технології / Споживча електроніка
4	Amazon	2,207	Е-commerce / Хмара
5	Alphabet (Google)	2,049	Технології / Інтернет
6	Meta Platforms	1,721	Соцмережі / Реклама
7	Saudi Aramco	1,599	Нафта та газ
8	Broadcom	1,222	Напівпровідники та інфраструктура
9	Berkshire Hathaway	1,097	Інвестиції / Конгломерат
10	TSMC	1,054	Напівпровідники

Джерело: складено на основі [70]

Доменами найбільших ТНК в основному є держави з сильними, стабільними економіками, такі як : США, Китай, Японія, Німеччина, Франція, Голландія та деякі інші країни ОЕСР.

У топ-3 даного рейтингу входить компанія Apple Inc., вона є однією з найбільших та найвпливовіших транснаціональних корпорацій (ТНК) у світі. Заснована в 1976 році Стівом Джобсом, Стівом Возняком та Рональдом Вейном, компанія стала світовим лідером у виробництві споживчої електроніки, програмного забезпечення та надання цифрових послуг. За даними 2025 року, дохід

компанії за останні 12 місяців до 31 березня 2025 – \$400,37 млрд, що на 4,91 % більше, ніж рік тому, значна частина якого надходить з міжнародних ринків. Міжквартальні ростові темпи продовжуються (плюс 4–5 %), що вказує на стійкий попит на продукцію та сервіси компанії. Компанія Apple є однією з провідних транснаціональних корпорацій, яка демонструє амбіційні зусилля щодо зменшення впливу на довкілля. Вона активно інвестує у відновлювані джерела енергії, переробку матеріалів та екологічно чисте пакування, що позитивно позначається на репутації бренду та приваблює екологічно свідомих споживачів. Наприклад, зусилля Apple у сфері скорочення викидів парникових газів та використання перероблених матеріалів забезпечують значний прогрес у досягненні вуглецевої нейтральності до 2030 року [31,68].

Однак, ці позитивні аспекти часто перебиваються критикою через стратегії щодо дизайну продукції. Ускладненість ремонту та модернізації пристроїв призводить до зростання кількості електронних відходів, тоді як продукція виготовляється з рідкісних і дорогих ресурсів, видобуток яких має серйозні екологічні та соціальні наслідки. Така політика сприяє збільшенню циклу споживання, що приносить Apple значні прибутки, але підриває цілі сталого розвитку. Ці рішення також впливають на внутрішній устрій компанії, змушуючи Apple балансувати між інноваційними екологічними ініціативами, довгостроковою стратегією прибутковості та управлінням екологічними ризиками.

У роботі аналізуються як позитивні, так і негативні аспекти впливу Apple на довкілля, а також їхній вплив на економічну ефективність і стратегії компанії. [71]. Компанія Apple активно популяризує повторне використання як ключовий елемент своєї екологічної відповідальності. Однак практика демонструє, що вторинна переробка електронних пристроїв має суттєві обмеження та не може повністю вирішити проблему електронних відходів. Згідно зі статистикою, близько 55% електронних відходів потрапляє на звалища, а не до пунктів повторного використання. Навіть у випадках ресайклінгу, значна частина енергії та матеріалів, витрачених на виробництво пристрою, є незворотно втраченою. Лише невелика частка матеріалів з типового гаджета може бути відновлена. Електронні відходи

часто експортуються до країн Азії чи Африки, де умови переробки далеко не відповідають екологічним чи соціальним стандартам. Окремо слід зазначити складність сортування електроніки через тисячі різновидів пластику та інших компонентів, що робить процес трудомістким. Основна частина переробки електронних пристроїв здійснюється у країнах із низькою вартістю праці, таких як Китай, де відсутність мінімальних стандартів оплати робить цей процес економічно вигідним. У розвинених країнах високі витрати на працю перетворюють переробку у фінансово не вигідний процес, що стимулює експорт відходів до країн із менш жорсткими регуляціями. Незважаючи на вище перераховані проблеми Apple є найбільш яскравим прикладом впровадження «зелених» концепцій управління, витрачаючи значні кошти на екологічні ініціативи, що впливають на витрати компанії та собівартість її продукції. (рис.2.1). Green Bonds (зелені облігації) Apple виділила \$3,4 млрд із загального обсягу \$4,7 млрд, отриманих від продажу “зелених облігацій”, для фінансування проектів чистої енергії та водозбереження. Наприклад, у 2024 році ці інвестиції включали будівництво сонячних електростанцій у США, Європі та Індії. Більше ніж 320 постачальників Apple, які забезпечують 95% її виробничих витрат, перейшли на використання чистої енергії. Ця програма зекономила понад 18 млн тонн викидів CO₂ у 2024 році. Apple на шляху збереження ресурсів інтегрує перероблені матеріали у виробництво своїх продуктів: батареї компанії у 2024 році містили 56% кобальту та 24% літійу з перероблених джерел, що знизило потребу в дорогих нових матеріалах і зменшило екологічний слід. Завдяки енергоефективним виробничим процесам і перехідним рішенням постачальників, у період із 2015 до 2024 року компанія скоротила свої викиди на 55%.















	Final Grade	 Clean Energy Index	 Natural Gas	 Coal	 Nuclear	Energy Transparency	Renewable Energy Commitment & Siting Policy	Energy Efficiency & Mitigation	Renewable Procurement	Advocacy
 Adobe	B	23%	37%	23%	11%	B	A	B	B	A
 Alibaba.com	D	24%	3%	67%	3%	F	F	C	F	D
 amazon.com	C	17%	24%	30%	26%	F	D	C	C	B
 Apple	A	83%	4%	5%	5%	A	A	A	A	B
 Baidu	F	24%	3%	67%	3%	F	F	D	F	F
 Facebook	A	67%	7%	15%	9%	A	A	A	A	B
 Google	A	58%	14%	15%	10%	B	A	A	A	A
 HP	C	50%	17%	27%	5%	D	B	C	B	C
 IBM	C	29%	29%	27%	15%	C	B	C	C	F
 Microsoft	B	32%	23%	31%	10%	B	B	C	B	B

Рис.2.1 Рейтинг екологічності Greenpeace

Джерело: складено на основі Greenpeace [13,69]

Для створення таблиці було проведено оцінку за такими аспектами:

- Індекс чистої енергії та інтенсивність вугілля розраховуються на основі оцінок енергетичних потреб для оцінюваних об'єктів.
- Оцінки енергетичних сумішей компаній
- Загальна ефективність використання вуглецю (Carbon Utilization Effectiveness, CUE).
- Розрахунки з доступної інформації для визначення потреб у майбутній енергії.

Вищу оцінку отримали компанії Apple, Google, Facebook, YouTube, Instagram і HP. Серед компаній з найнижчою оцінкою виявилися китайські інтернет-гіганти Baidu та Tencent. В рейтингу Greenpeace враховувалося використання «чистої» енергії, ефективність енергоспоживання та прозорість енергетичної політики компаній.

За оцінкою Greenpeace компанії отримують оцінки від найвищої (A) до найнижчої (F), при цьому для кожного з окремих критеріїв також присвоюється певна оцінка. Крім того, автори рейтингу враховували частку енергії, спожитої

компанією, що надходить з «чистих» джерел енергії, а також скільки енергії постачається з природного газу, вугілля та атомної енергії.[71,72]

У компанії Apple на «чисту» енергію припадає 83% енергоспоживання, у Google – 53%, а на вугілля – 5% та 15% відповідно. Китайський пошуковий гігант Baidu забезпечує 67% свого енергоспоживання за рахунок вугілля, а на «чисту» енергію припадає лише 24%. Енергоспоживання таких технологічних корпорацій, як Netflix, HBO, Amazon і Samsung, також отримало низькі оцінки: D, D, C та D відповідно [72].

Враховуючи значну роль транснаціональних корпорацій (ТНК) у світовій економіці, їхня діяльність безпосередньо пов'язана з принципами зеленої економіки, що акцентує увагу на зниженні екологічних ризиків, використанні відновлювальних ресурсів та ефективному управлінні природними капіталами. ТНК, завдяки своїй транснаціональній діяльності та потужним ресурсам, можуть значно впливати на перехід до зеленої економіки, впроваджуючи принципи сталого розвитку в своїх операціях, виробництві та ланцюгах постачання. Ці корпорації не тільки здійснюють інвестиції в інноваційні технології, які сприяють зниженню екологічного сліду, але й часто стають лідерами в розвитку сталих бізнес-моделей, орієнтуючись на збереження природних ресурсів і зменшення забруднення навколишнього середовища. Хоча ТНК і активно реалізують стратегії для зменшення негативного впливу на довкілля, вони все ще стикаються з труднощами в інтеграції принципів зеленої економіки у своїх діяльностях, зокрема в країнах, що розвиваються, де рівень екологічних стандартів може бути нижчим.

Модель «зеленої» економіки має переконливі та довгострокові переваги. Низка екологічних переваг, що спрощують адаптацію до змін клімату, зберігаючи екосистеми та охороняючи біорізноманіття. Зменшивши залежність від видобувного палива та перехід на використання відновлюваних джерел енергії, можна знизити викиди вуглецю та мінімізувати екологічний слід, створивши здоровішу планету для майбутніх поколінь. З економічної точки зору, перехід до «зеленої» економіки дає значні переваги, стимулюючи інновації та сприяючи розвитку стійких технологій і практик, що, у свою чергу, створює нові можливості

для працевлаштування. «Зелені» сектори, такі як відновлювані джерела енергії, екологічно чисте будівництво та переробка відходів, сприяють створенню робочих місць, економічному зростанню та довгостроковому процвітанню.

У цьому процесі важливу роль відіграють транснаціональні корпорації (ТНК), які можуть стати рушійною силою для досягнення цілей зеленої економіки на глобальному рівні. ТНК, маючи значні ресурси і вплив на міжнародні ринки, мають унікальну можливість впроваджувати інноваційні стратегії, що знижують екологічний слід та сприяють сталому розвитку. Наприклад, ТНК у сфері технологій та енергетики активно інвестують у відновлювальні джерела енергії, таких як сонячна та вітрова енергетика, а також здійснюють перехід до більш ефективних виробничих процесів із мінімізацією використання викопних ресурсів.

ТНК, особливо ті, що працюють на ринках, що розвиваються, можуть зіткнутися з деякими труднощами при переході до сталого розвитку, зокрема через високі початкові витрати на впровадження стійких технологій, перепідготовку персоналу та модернізацію інфраструктури. Однак, інвестиції в «зелені» проекти на довгострокову перспективу можуть призвести до суттєвих вигод. Це стосується, наприклад, створення інфраструктури для виробництва відновлюваної енергії, як—от вітрових, сонячних чи гідроелектростанцій, що потребує значних капіталовкладень, але з часом стане економічно ефективним і забезпечить сталий фінансовий результат [73].

Крім того, ТНК повинні брати до уваги потенційні регуляторні ризики, пов'язані з впровадженням нових політик і нормативних актів для стимулювання екологічного переходу. Недотримання екологічних стандартів може призвести до штрафів, фінансових санкцій та репутаційних втрат, що ставить на порядок денний питання соціальної відповідальності великих корпорацій.

Традиційні галузі, які покладаються на викопні палива, часто чинять опір впровадженню екологічних реформ, що стосується енергетичної, гірничої, нафтової та газової промисловості. ТНК, що працюють у цих секторах, можуть зіткнутися з політичним і соціальним опором при переході до більш екологічно чистих технологій. Перехід до зеленої економіки може призвести до втрати

робочих місць у цих секторах, що викликає соціальний і політичний опір. В результаті уряди та ТНК часто повинні вирішувати складні питання балансу між індустріальним розвитком і охороною навколишнього середовища, що є важливою частиною стратегії сталого розвитку на глобальному рівні.

2.4 Роль корпоративної соціальної відповідальності у сталому розвитку

У процесі глобалізації неможливо чітко оцінити чим бізнес зобов'язаний суспільству, в якому він розвивається, коли мова йде про транснаціональну корпорацію, а суспільства, в яких вона функціонує, є численними і різноманітними суверенними утвореннями, не можна просто припускати, що глобалізація лише збільшує географічний чи демографічний масштаб, на якому зобов'язання має бути виконане, адже різні суспільства, ймовірно, матимуть різні інтереси.

Якщо врахувати, що це різноманіття охоплює відмінності між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, стає очевидним, що різні суспільства також матимуть різні можливості для забезпечення своїх інтересів.

Приватизація та лібералізація сприяють розширенню можливостей компаній у досягненні корпоративних цілей, надаючи їм більше простору для діяльності. Міжнародні угоди додатково закріплюють права компаній працювати на глобальному рівні, що забезпечує сприятливі умови для їхньої експансії. У цьому контексті особливої уваги набуває питання збільшення корпоративних обов'язків, оскільки транснаціональні корпорації (ТНК) відіграють ключову роль у процесах глобалізації.

ТНК є не лише рушіями глобалізації, але й основними об'єктами набуття вигоди від лібералізації режимів інвестицій та торгівлі, що підвищує їхній вплив на розвиток світової економіки та її окремих складових. Це актуалізує концепцію соціальної відповідальності, яка передбачає, що зобов'язання компаній виходять за межі вимог національних правових систем і міжнародних угод. Особливо

важливим це стає в контексті економічних і соціальних викликів, які супроводжують глобалізацію, оскільки такі виклики можуть загрожувати стабільності міжнародної економічної системи.

Корпоративна соціальна відповідальність охоплює питання взаємодії бізнесу з суспільством, зокрема впливу на його потреби та цілі. У сучасному глобалізованому середовищі, зважаючи на розширену роль ТНК, очікування щодо їхньої діяльності змінюються надзвичайно швидко. Таким чином, обговорення стандартів і практик соціальної відповідальності ТНК стає важливим елементом формування стабільного, справедливого та процвітаючого глобального суспільства.

Транснаціональні корпорації (ТНК) за своєю природою функціонують у багатьох суспільствах по всьому світу, виконуючи правові вимоги кожної країни та адаптуючись до різноманітних соціальних і економічних умов. У деяких випадках ТНК стикаються з конфліктними вимогами або очікуваннями в різних країнах. Їхня діяльність охоплює різноманітні суспільства, які складаються з державних і приватних груп на місцевому, національному та регіональному рівнях. У той самий час ТНК прагнуть зберегти корпоративну ідентичність і уніфіковані операційні процедури інтегрованого глобального підприємства.

Соціальна відповідальність ТНК формується в умовах багаторівневого середовища, яке поєднує вимоги та очікування суспільства. Цей контекст ускладнюється виникненням глобального суспільства, яке формує спільні стандарти та очікування, включно з урахуванням особливих потреб розвитку найбільш розвинутих країн світу [72,73].

Економічні моделі, що базуються на принципах конкурентних ринкових дисциплін і регуляторній функції державних органів, не повною мірою відображають динаміку сучасної глобальної економіки, особливо в країнах, що розвиваються. У цих країнах конкуренція на ринку часто недостатньо розвинута, а ресурси держави для ефективного регулювання є обмеженими. За таких умов може виникати «вакуум управління», що висуває додаткові вимоги до відповідальності ТНК.

Підвищення рівня корпоративної соціальної відповідальності може відігравати ключову роль у забезпеченні підтримки глобалізованої світової економіки, сприяючи її стабільності та інклюзивності.

Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) є багатограним поняттям, яке з часом зазнало значних змін як у значенні, так і в практичних застосуваннях. Ці зміни мають особливе значення для транснаціональних корпорацій (ТНК), які функціонують у різних країнах і регіонах, взаємодіючи з урядами, бізнес–середовищем та громадянським суспільством на локальному, національному й глобальному рівнях. Різні сторони часто надають поняттю КСВ відмінних значень, особливо щодо легітимності, зобов'язань і впливу стандартів соціальної відповідальності, що створює унікальні виклики для ТНК у мультикультурному та багаторівневому середовищі.

Часто КСВ помилково ототожнюють із корпоративною філантропією або дотриманням законодавства. Для ТНК, які здійснюють свою діяльність у різних юрисдикціях із різними правовими та культурними стандартами, таке спрощення особливо проблематичне. Корпоративна філантропія, з одного боку, є діяльністю, що не пов'язана безпосередньо з основними операційними процесами компанії. Хоча така діяльність загалом позитивно сприймається суспільством, вона не є суттєвою або обов'язковою функцією бізнесу.

З іншого боку, дотримання законодавства становить мінімальну вимогу, необхідну для функціонування юридично зареєстрованої компанії. Для ТНК це завдання ускладнюється необхідністю виконання неоднорідних правових норм у різних країнах, що може створювати ситуації конфлікту між місцевими вимогами та глобальними корпоративними стандартами.

У цьому контексті КСВ для ТНК виходить за межі обов'язкового виконання правових норм або добровільної благодійності, акцентуючи увагу на впливі операційної діяльності на суспільство. Для транснаціональних корпорацій особливого значення набуває їхня здатність враховувати соціальні, економічні та екологічні наслідки своєї діяльності, забезпечуючи дотримання стандартів

відповідальності у глобальному масштабі. КСВ стає важливим інструментом для формування довіри, стабільності та інклюзивності в умовах глобалізації.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ ЯК ФАКТОРА СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

3.1 . Глобальні механізми та інструменти впливу зеленої економіки у світі

У контексті поглиблення глобалізаційних процесів екологічні загрози набувають транснаціонального масштабу, що зумовлює необхідність колективного реагування на міждержавному рівні. Сучасні виклики, пов'язані з деградацією природного середовища, зміною клімату та вичерпанням ресурсного потенціалу, обумовлюють формування нової парадигми глобального екологічного управління, орієнтованої на інтеграцію екологічних пріоритетів у систему міжнародної економічної політики. Перехід до зеленої економіки постає як універсальна стратегія забезпечення екологічної безпеки, сталого економічного розвитку та соціальної справедливості, яка вимагає залучення уніфікованих механізмів регулювання, фінансових інструментів підтримки й інституційної координації. У цьому контексті особливої актуальності набуває аналіз глобальних інструментів стимулювання зеленої трансформації, а також оцінка можливостей їх адаптації до умов країн із перехідною економікою, зокрема України, яка сьогодні перебуває у фазі стратегічного переосмислення пріоритетів свого розвитку. Екологізація господарської діяльності відкриває нові перспективи для суб'єктів підприємництва, зокрема шляхом впровадження ресурсозберігаючих технологій, що дозволяють оптимізувати виробничі витрати та зменшити екологічне навантаження. Крім цього, активна участь у «зелених» ініціативах сприяє формуванню позитивного міжнародного іміджу держави, зміцненню фінансової репутації компаній і розширенню доступу до відповідального інвестування. Інвестиції в екологічно орієнтовані проєкти, зокрема у сфері відновлюваної енергетики (сонячні та вітрові електростанції), електротранспорту та систем утилізації відходів, суттєво впливають на корпоративний сектор і стимулюють його до модернізації. Аналіз досвіду країн Європейського Союзу та Сполучених Штатів Америки свідчить про широке використання комплексних регуляторних підходів і економічних інструментів, зокрема фіскального стимулювання та екологічного

контролю, спрямованих на адаптацію бізнесу до нових екологічних викликів. У зростаючому попиті на екологічно відповідальні товари важливою складовою сучасної ринкової комунікації виступає система екологічного маркування продукції. Зміна споживчих пріоритетів на користь сталого розвитку зумовила формування інструментів, які дозволяють інформувати споживача про вплив продукції на довкілля протягом усього життєвого циклу. Одним із таких інструментів є green labeling, що передбачає нанесення на товари спеціальних маркувань або сертифікацій, які свідчать про відповідність певним екологічним стандартам. Такий підхід виконує не лише інформаційну функцію, а й сприяє формуванню екологічно орієнтованого споживання, стимулюючи виробників до впровадження екологічно безпечних технологій. Зелене маркування, або екологічне маркування, – це усталений підхід, який дає змогу компаніям демонструвати екологічні переваги своїх товарів. Такі позначки сприяють зростанню попиту на екологічно відповідальну продукцію та послуги, а також підвищують обізнаність суспільства щодо питань сталого розвитку. Екомаркування визнане офіційним способом надання достовірної та прозорої інформації про вплив продукції на довкілля. Це може стосуватися використаних матеріалів (наприклад, вторинна сировина, біорозкладні компоненти), обсягів енергії, витраченої на виробництво, або ж загальної екологічної політики компанії. Така відкритість приваблює споживачів, які прагнуть зменшити власний екологічний слід через відповідальні покупки. Для бізнесу зелене маркування є не лише інструментом комунікації про екологічну ефективність, а й способом здобути конкурентну перевагу на ринку. Міжнародна організація зі стандартизації (ISO) виокремлює три основні типи добровільного екологічного маркування (табл.3.1).

Таблиця 3.1

Типи добровільного екологічного маркування

Тип маркування (ISO)	Опис
Тип I	Добровільне маркування за кількома критеріями, яке перевіряється третьою

	стороною. Позначає загальну екологічну перевагу продукту в межах певної категорії на основі життєвого циклу. Головна схема — EU Ecolabel, яку адмініструє Єврокомісія.
Тип II	Самостійно задекларовані екологічні твердження, що не проходять перевірку незалежною стороною.
Тип III	Добровільні звіти, що надають кількісні дані щодо впливу продукту або послуги на довкілля з урахуванням життєвого циклу. Мають ґрунтуватися на аналізі життєвого циклу (LCA) відповідно до правил певної категорії продукції (PCR) і проходити перевірку кваліфікованою третьою стороною.

Джерело: складено на основі [75]

Водночас у практиці окремих компаній спостерігається green washing – навмисне створення хибного враження про «зеленість» товарів або процесів без реального підтвердження чи наявності об’єктивних змін у виробництві. Greenwashing (грінвошинг) – це процес виокремлення позитивних з екологічного погляду характеристик товару без відповідного підтвердження чи маскування екологічно негативних ознак продукції з метою збільшення прибутків, зменшення витрат чи формування позитивного іміджу підприємства [76, с.20]. Така практика дезорієнтує споживача, підриває довіру до екомаркування та потребує посилення нормативного контролю. Таким чином, використання зеленого маркування як інструменту екологічної політики має супроводжуватися прозорими критеріями та верифікацією, аби запобігти зловживанням у сфері сталого позиціонування товарів і послуг. Розгляд реальних кейсів дозволяє виявити масштаб потенційних наслідків екологічного маніпулювання з боку корпорацій.

Один із найбільш резонансних прикладів – так званий «дизельний скандал» німецького автогіганта Volkswagen, який у 2015 році опинився в центрі міжнародного розслідування через встановлення на дизельні двигуни спеціального програмного забезпечення, що штучно занижувало показники

викидів під час лабораторних випробувань (табл.3.2). Незважаючи на активну екологічну риторику в маркетингових кампаніях, фактичні характеристики транспортних засобів не відповідали заявленим стандартам, що призвело до фінансових санкцій та компенсаційних виплат на суму понад 31 мільярд євро [75,76]. Подібна практика була зафіксована і в інвестиційному секторі: у 2023 році дочірня компанія Deutsche Bank — DWS Group — отримала штрафи на загальну суму \$25 млн від Комісії з цінних паперів і бірж США (SEC), а також €25 млн від німецької прокуратури за недостовірне позиціонування фінансових продуктів як сталих або екологічно орієнтованих [77]. Ще одним показовим випадком став приклад компанії Shell, яка у 2022 році продемонструвала рекордні прибутки на рівні майже \$40 млрд, водночас інвестуючи лише близько 1,5 % від загального обсягу капіталовкладень у відновлювані джерела енергії, що викликало різку критику з боку екологічних організацій та громадськості [3].

Таблиця 3.2

Приклади Greenwashing у світових компаніях

Компанія	Суть greenwashing	Фінансові наслідки	Оцінка репутаційного впливу	Річний прибуток у період скандалу (у млрд \$)
Volkswagen, Автомобілебудування	Програмне забезпечення занижувало викиди, але авто рекламували як екологічні	€31,3 млрд штрафів і компенсацій	5	14
DWS (Deutsche Bank), Фінансові послуги	ESG-продукти просувалися як сталий вибір без фактичного підтвердження	\$25 млн штраф від SEC + €25 млн штраф від німецької прокуратури	4	0,4
Shell, Енергетика	Рекордний прибуток на фоні мінімальних інвестицій у ВДЕ, але активна «зелена» реклама	Критика з боку громадськості, втрати репутації, потенційні регуляторні обмеження	3	39,9

Джерело: складено на основі [51, 52, 53]

Ці приклади свідчать про те, що відсутність належного регулювання та перевірки «зелених» тверджень у корпоративних комунікаціях може не лише вводити в оману споживачів та інвесторів, але й призводити до суттєвих репутаційних та фінансових ризиків для самих компаній.

3.2 Інтеграція України у світові екологічні ініціативи та міжнародні економічні відносини

В умовах глобальних змін клімату та посилення міжнародного тиску на країни з метою переходу до сталого розвитку, зокрема через впровадження принципів «зеленої економіки», Україна стоїть перед важливим викликом – забезпечення стійкого економічного розвитку з урахуванням екологічних вимог та міжнародних зобов'язань. Перехід до зеленої економіки вимагає значних змін у структурі національної економіки, розвитку нових технологій, удосконалення інституційної інфраструктури та активного використання міжнародних економічних відносин для залучення інвестицій і підтримки «зелених» ініціатив.

Зелені ініціативи, які спрямовані на зменшення негативного впливу на довкілля, а також на перехід до відновлювальних джерел енергії, сталого сільського господарства та ефективного використання природних ресурсів, стають важливими напрямками для економічного розвитку України. У цьому контексті інтеграція країни в міжнародні екологічні угоди та механізми підтримки «зеленої» трансформації є важливою умовою для успішної реалізації стратегії сталого розвитку на національному рівні.

Для розвитку зеленої економіки важливим є доступ до міжнародних фінансових ресурсів. Міжнародні фінансові інститути активно підтримують екологічно сталий розвиток через надання кредитів, грантів та інвестицій у «зелені» проекти. Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Міжнародний валютний фонд (МВФ). Також існує зелений фінансовий ринок, де фінансові інструменти, такі як зелені облігації та зелені кредити, використовуються для фінансування екологічних ініціатив. Це створює додаткові можливості для розвитку зеленої економіки в країнах, зокрема, в Україні. Зелена економіка відкриває нові можливості для розвитку міжнародної торгівлі товарами та послугами, що відповідають екологічним стандартам. Наприклад, екологічно чисті технології, органічні продукти харчування, сонячні панелі, вітрові турбіни, енергоефективні матеріали та товари з перероблених матеріалів мають великий

попит на світових ринках. Це створює для України нові можливості експорту та залучення інвестицій.

Міжнародні відносини та зелена економіка тісно пов'язані, оскільки глобальні екологічні виклики (зміна клімату, забруднення, дефіцит ресурсів) вимагають спільних зусиль від усіх країн для їх подолання. У цьому контексті «зелена економіка» не є лише внутрішньою політикою кожної країни, а й важливим елементом глобальних міжнародних відносин. Ось чому міжнародне співробітництво має вирішальне значення для реалізації цієї стратегії. Зелена економіка відкриває нові можливості для розвитку міжнародної торгівлі товарами та послугами, що відповідають екологічним стандартам. Наприклад, екологічно чисті технології, органічні продукти харчування, сонячні панелі, вітрові турбіни, енергоефективні матеріали та товари з перероблених матеріалів мають великий попит на світових ринках. Це створює для України нові можливості експорту та залучення інвестицій.

Міжнародні відносини в галузі зеленої економіки також включають трансфер технологій. Країни з розвинутою зеленою економікою передають свої технології менш розвиненим державам, що дозволяє останнім здійснювати технологічний прогрес без необхідності розробляти нові рішення самостійно. Це включає нові «зелені» технології в енергетиці, сільському господарстві, водопостачанні, переробці відходів тощо [78].

Міжнародні організації, такі як Всесвітня організація торгівлі (ВТО), встановлюють екологічні стандарти, що регулюють міжнародну торгівлю. Вони можуть вимагати від країн адаптації до зелених стандартів продукції та послуг. Наприклад, країни Європейського Союзу активно впроваджують екологічні вимоги до імпортованих товарів, що стимулює країни-партнери до переходу на більш екологічно чисті методи виробництва.

Зелена економіка не є лише внутрішнім питанням країни, а важливим компонентом міжнародних економічних відносин. Спільні зусилля, міжнародні угоди та фінансування надають можливість для переходу до сталого розвитку, що зменшує екологічний вплив і стимулює інновації. Тому для України розвиток

зеленої економіки є стратегічним напрямком, що забезпечує як економічні вигоди, так і екологічну безпеку в глобальному контексті.

Зелена економіка – це шлях до сталого розвитку. Він базується на економічній моделі, яка відрізняється від традиційних моделей тим, що враховує зовнішні, екологічні та соціальні фактори та не зосереджується на зростанні ВВП як кінцевій меті. Натомість, акцент робиться на ефективному використанні ресурсів та природного капіталу як основи економіки. Відомо, що погіршення стану навколишнього середовища підриває довгострокове економічне зростання та розвиток людства.

Концепція зеленої економіки пов'язана з екологічною модернізацією. Екологічна модернізація стосується екологічної політики, пов'язаної з принципом запобіжних заходів, і передбачає довгострокові структурні зміни моделей виробництва та споживання [79].

Одним з основних припущень цієї перспективи є те, що економічне зростання та стале використання ресурсів можуть бути досягнуті одночасно. Однак зростання та споживання ресурсів можна інтерпретувати по-різному, а теоретичну основу зеленої економіки можна інтерпретувати через підгалузі екологічної та екологічної економіки.

Бачення ЄС охоплює кілька аспектів економічні, екологічні, соціальні:

- економіка, яка забезпечує зростання, спираючись на ефективність використання ресурсів та стале споживання і виробництво;
- економіка, яка зберігає природний капітал, інвестує в природні ресурси та пом'якшує зміну клімату за допомогою низьковуглецевих та ресурсоефективних рішень;
- економіка, яка покращує добробут людей, забезпечує гідну роботу, зменшує нерівність та бореться з бідністю.

Зелена економіка в контексті України є концепцією, яка поєднує екологічну стійкість, економічне зростання та соціальну справедливість. Вона ґрунтується на інтеграції екологічних принципів у всі економічні процеси з метою зменшення

негативного впливу на навколишнє середовище, збереження природних ресурсів та створення нових можливостей для розвитку економіки.



Рис. 3.1. Передумови розвитку «зеленої» економіки в Україні

Джерело: складено на основі [79,80]

Зелена економіка в Україні є ключовим інструментом для забезпечення стійкого економічного розвитку, одночасно відповідаючи на глобальні екологічні виклики, такі як зміна клімату, зниження біорізноманіття, забруднення довкілля та надмірне використання природних ресурсів.

Згідно з міжнародними стандартами, енергетичний перехід в Україні пов'язаний з оптимізацією енергоспоживання, переходом на енергоефективні технології та впровадженням «зеленої» енергетичної інфраструктури. Це включає інвестиції в технології зберігання енергії, розширення електромобільності, розвиток «розумних» мереж і перехід на більш чисті енергоресурси.

Розвиток новітніх екологічних технологій – один із ключових факторів «зеленої економіки». Україна має можливості для впровадження інновацій в таких сферах, як водоочищення, переробка відходів, енергоефективні будівельні технології, смарт-міста та чисті транспортні технології. Важливим аспектом є розвиток «зеленої» індустрії, що включає виробництво екологічно чистих товарів і послуг, зокрема у сферах електричних транспортних засобів, зелених будівельних матеріалів та органічних продуктів [81].

Український бізнес поступово інтегрує принципи сталого розвитку, що включають екологічну відповідальність, зменшення екологічного сліду, соціальну відповідальність та прозорість у діяльності. Корпоративна соціальна

відповідальність (CSR) стає важливою складовою у забезпеченні стійкого розвитку економіки, що відповідає вимогам міжнародних ринків і стандартів.

Модель кругової економіки, що передбачає збереження ресурсів, переробку і повторне використання матеріалів, є ще одним важливим аспектом для України. Впровадження принципів кругової економіки дозволяє знизити залежність від сировини, зменшити викиди та підвищити ефективність використання ресурсів [82].

В Україні цей напрямок ще знаходиться на етапі розвитку, але має значний потенціал для зменшення забруднення та створення нових економічних можливостей у сфері переробки відходів, екологічних матеріалів і технологій. У сучасних умовах інтеграція України в міжнародні економічні відносини та виконання зобов'язань за міжнародними угодами з екології стають важливими чинниками розвитку «зеленої економіки». Зростання уваги до зеленої економіки та перехід до парадигми сталого розвитку значно просунули глобальний «порядок денний» для зеленого фінансування. Увага до кліматичних, екологічних та соціальних питань на міжнародному рівні сформувала вектор глобалізації зеленого фінансування, що вплинуло на реструктуризацію фінансових ринків та систем. Ця траєкторія надала ширші можливості для уніфікації підходів та просування правил для всіх учасників світової економіки, а також впровадження нових фінансових інструментів для підтримки сталого розвитку [83].

Глобалізація зеленого фінансування сприяла розвитку фондового ринку, посилила інтеграцію соціальних та екологічних аспектів у фінансові рішення та інвестиції, що в довгостроковій перспективі дає можливість мобілізувати капітал для проєктів сталого розвитку, а отже, більш ефективно використовувати ресурсний потенціал, який вважається критично важливим у досягненні країнами соціальної справедливості та економічного добробуту.

Сьогодні більшість країн світу активно працюють над інтеграцією принципів зеленої економіки через міжнародні ініціативи та угоди, такі як Паризька угода з клімату, цілі сталого розвитку ООН (SDGs), Європейський Зелений курс та

інші. Україна, як учасник цих ініціатив, повинна адаптувати свою економіку до вимог, що виникають у межах цих угод.

Зокрема, розвиток відновлювальних джерел енергії, зменшення викидів парникових газів, ефективне використання ресурсів та перехід до кругової економіки – все це важливі напрямки для України на шляху до інтеграції в світову зеленоекономічну спільноту.

Одним із важливих секторів «зеленої економіки» є аграрний сектор України, що має величезний потенціал для переходу на органічне землеробство. Розвиток органічного виробництва може стати важливим чинником економічного зростання, а також допомогти зменшити негативний вплив сільського господарства на довкілля. Перехід до органічного сільського господарства може допомогти підвищити експорт українських агропродуктів, особливо до ЄС, де попит на органічні продукти зростає. Використання біоенергетичних технологій, таких як біогаз та відновлювальні джерела енергії в сільському господарстві, може стати вигідним для бізнесу та знизити залежність від традиційних енергоресурсів. Україна може стати лідером на європейському ринку органічних продуктів, використовуючи багатий аграрний потенціал і збільшення попиту на екологічно чисті продукти в міжнародній торгівлі. Важливими напрямками є також розвиток сталих агротехнологій, які знижують використання хімічних добрив і пестицидів, а також зменшують ерозію ґрунтів. Одним із ключових аспектів розвитку зеленої економіки є перехід до відновлювальних джерел енергії. Україна має значний потенціал у сфері сонячної та вітрової енергетики. Міжнародні інвестиції в «зелену» енергетику можуть стати важливою частиною енергетичної трансформації країни. Перехід до відновлювальної енергетики є необхідним для зменшення залежності від викопних енергоносіїв, поліпшення енергетичної безпеки та зниження викидів парникових газів [84].

Завдяки збільшенню інвестицій у «зелену» енергетику та співпраці з міжнародними фінансовими установами, Україна може: створити нові робочі місця, знизити залежність від імпортованих енергоресурсів, покращити енергетичну безпеку (табл.3.3).

Міжнародні інституції, такі як Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Світовий банк, а також різні фонди кліматичних інвестицій, надають значну підтримку «зеленим» проектам. Україна може скористатися цими можливостями, аби залучити кошти для модернізації виробничих процесів, розширення відновлювальних джерел енергії, будівництва енергоефективних об'єктів та іншої інфраструктури, що відповідає принципам зеленої економіки.

Таблиця 3.3

Виклики для України на шляху до зеленої економіки

Інституційні бар'єри	Для реалізації амбітних планів щодо зеленої економіки потрібна значна реформа нормативно-правової бази, створення нових стандартів, прозорості в екологічних питаннях, стимулювання бізнесу до інвестицій у зелений сектор.
Фінансова обмеженість	Хоча міжнародні інвестиції є важливим ресурсом, для забезпечення сталого розвитку зеленої економіки необхідно налагодити внутрішнє фінансування, підтримку з боку уряду, а також розвивати ринки капіталу, орієнтовані на «зелені» проекти.
Технічна та технологічна готовність	Україна повинна активно розвивати інновації та високі технології для перехідних секторів, таких як відновлювальна енергетика, зелена хімія, енергоефективність та ін.

Джерело: складено на основі [80,85]

Міжнародні економічні відносини є ключовими для інтеграції України в глобальну зелену економіку. Україна може вигідно використовувати міжнародні торгові угоди для збільшення експорту екологічно чистих товарів, таких як органічні продукти, відновлювальна енергетика та технології. Оскільки Європейський Союз є одним з лідерів зеленої економіки, співпраця з ним може забезпечити доступ до «зелених» технологій, інвестицій та ринків збуту. Активна участь в міжнародних екологічних форумах, таких як кліматичні конференції, дає можливість отримати досвід, нові знання та ресурси для розвитку зеленої економіки в Україні [86]. Розвиток зеленої економіки в Україні є важливим напрямком для

інтеграції в світову економічну спільноту. Україна має значний потенціал для розвитку «зелених» технологій, енергетики та агробізнесу, однак для цього необхідно пройти через певні економічні, технічні та інституційні перешкоди. Міжнародні економічні відносини, зокрема з ЄС, можуть стати важливим двигуном для розвитку «зеленої економіки» в Україні, зокрема через залучення інвестицій, технологій та інтеграцію в міжнародні екологічні ініціативи [85,86].

Останнім часом дедалі частіше лунають міжнародні заклики щодо необхідності переходу національних економік до нової концепції економічного розвитку та зростання, яку зазвичай називають «зеленою» економікою. Концепція «зеленої економіки» набуває дедалі більшого суспільного резонансу та активно обговорюється урядовцями, експертами, політиками та громадськими діячами.

В експертному середовищі вже немає заперечень проти тези про те, що продовження економічного розвитку без радикальної зміни поточної економічної моделі призведе до посилення екологічних загроз та зробить сталий розвиток неможливим. На цьому тлі урядовці, економісти, політики та представники бізнесу повинні почати шукати нові шляхи розвитку, які забезпечать стале економічне зростання, відновлення довкілля та високий рівень добробуту.

Екологічна модернізація є основою зеленого зростання (Додаток Д). Одним із пріоритетних завдань є розробка принципів управління зеленою модернізацією та вибір важелів впливу на суб'єктів господарювання для впровадження моделі зеленого зростання.

Потрібно підтримувати співпрацю з ЄС, який активно просуває політику «зеленого» розвитку через Європейський зелений курс, що передбачає зменшення викидів CO₂ і сприяння розвитку сталих технологій. Потрібно використовувати можливості міжнародних фінансових установ, таких як Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) та Світовий банк, для залучення інвестицій у «зелені» проєкти. Актуальним треба розвивати нові торгові відносини з іншими країнами, де існує попит на екологічно чисті продукти, технології та послуги. Уряд оцінює, що для впровадження енергетичного переходу до 2050 року Україні необхідно щороку залучати інвестиції, еквівалентні приблизно 5% валового

внутрішнього продукту. Ці кошти мають надходити як з бюджетних ресурсів, так і від приватних інвесторів.

Незважаючи на значний потенціал, Україна стикається з певними викликами. Є невисокий рівень інвестицій в екологічно чисті технології. Також існує недостатній рівень екологічної свідомості серед бізнесу та населення. Є проблеми з інфраструктурою для переробки відходів та управління ресурсами [87].

Тому для подолання цих бар'єрів Україна має сприяти:

- вдосконаленню екологічного законодавства, яке стимулює інвестиції в зелений сектор;
- підвищенню обізнаності серед підприємств та населення щодо переваг зеленої економіки;
- створенню сприятливих умов для міжнародних партнерів і інвесторів, а також залученню зовнішніх фінансових ресурсів для розвитку «зелених» проєктів.

Глобалізація зеленого фінансування буде тривалим і складним процесом. Незважаючи на позитивні аспекти «озеленення» світової економіки, подальша інтеграція політики «зеленого» фінансування зіткнеться з протиріччями як на глобальному рівні, так і всередині країн. На міжнародному рівні політика зеленого фінансування вже іноді здається непослідовною і часто не враховує потреби найбільш вразливих верств населення [84]. Політика «зеленого» фінансування часто реалізується фрагментарно і зазнає негативного впливу з боку транснаціональних компаній з «незелених» секторів. Разом з тим, поглиблення взаємозалежностей між національними економіками посилить потребу в адаптації до нових принципів функціонування в умовах глобальних викликів. Це робить більш актуальним пошук нових шляхів міжнародної координації.

У контексті глобальних викликів, зумовлених зміною клімату, енергетичною трансформацією та вичерпанням ресурсів, Україна поступово формує власну законодавчу й інституційну рамку для переходу до зеленої економіки. Попри низку соціально–економічних труднощів та військові виклики останніх років, держава демонструє політичну волю до інтеграції екологічних

стандартів у ключові сектори економіки. Українське законодавство у сфері охорони довкілля, енергоефективності, управління відходами, зміни клімату та екологічного регулювання активно адаптується до вимог Європейського Союзу, зокрема в межах виконання Угоди про асоціацію.

Основними стратегічними документами є Національна стратегія екологічної політики України на період до 2030 року, Енергетична стратегія України до 2035 року, Національний план дій із відновлюваної енергетики, а також Національний план скорочення викидів від великих спалювальних установок. Вони визначають пріоритети: зменшення викидів парникових газів, стимулювання зеленої енергетики, розвиток циркулярної економіки, захист біорізноманіття, інтеграцію екологічної складової в державну політику. Значну роль відіграє поступове наближення до «зеленого» законодавства ЄС – зокрема імплементація екологічних директив і регламентів, як – от Директива 2009/28/ЄС щодо відновлюваних джерел енергії чи Директива щодо оцінки впливу на довкілля (EIA). Також важливим кроком стало ухвалення Закону «Про основи моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів» (2021), який закладає основу для створення в Україні повноцінного вуглецевого ринку. Розвиваються і державні стимули: з'явилися програми підтримки енергоефективних проєктів, муніципальних стратегій сталої енергетики та клімату (SECAP), «зелені» тарифи на ВДЕ, а також співпраця з міжнародними партнерами – GIZ, ЄБРР, UNDP, які надають технічну, фінансову та експертну допомогу.

Законодавчо підтримується також розвиток «зеленого» підприємництва, зокрема у сфері поводження з відходами, екотуризму, сталого агровиробництва. Наприклад, Закон «Про управління відходами» (2023) запроваджує нові принципи поводження з ТПВ, спрямовані на мінімізацію, повторне використання та переробку. Окрім цього, на рівні парламенту та уряду діє низка робочих груп і міжвідомчих комісій, які займаються координацією екологічних реформ.

Український політичний дискурс починає сприймати зелену економіку не лише як частину кліматичної політики, а як інструмент модернізації економіки, покращення якості життя, залучення інвестицій та інтеграції до європейського

простору. Прикладом цього є ініціатива щодо Зеленої відбудови України, яка передбачає відновлення зруйнованої інфраструктури з урахуванням принципів енергоефективності, екологічності та децентралізованих джерел енергії.

3.3. Виклики розвитку зеленої економіки в Україні, наслідки війни, як бар'єри та водночас каталізатори переходу до зеленої економіки

Впровадження зеленої економіки в Україні поступово охоплює різні сектори національної економіки, і хоча ці процеси ще не мають масштабного характеру, вже сьогодні можна спостерігати приклади ефективної адаптації окремих галузей до вимог сталого розвитку. Найбільш динамічними та демонстративними є трансформації у сферах енергетики, сільського господарства, транспорту, будівництва, поводження з відходами та промисловості. Кожен із цих секторів по-своєму реагує на потребу зменшення екологічного навантаження, підвищення ефективності ресурсокористування та впровадження новітніх технологій.

Однією з найочевидніших сфер впровадження зеленої економіки є відновлювана енергетика. Протягом останніх десяти років Україна зробила значний поступ у розвитку сонячної та вітрової генерації. Завдяки впровадженню «зеленого» тарифу країна привабила великі обсяги інвестицій у проекти ВДЕ, зокрема у південних регіонах, де спостерігаються найсприятливіші кліматичні умови. До повномасштабного вторгнення Росії в Україну частка ВДЕ в загальному енергобалансі сягала понад 12 %, і навіть у нинішніх складних умовах деякі об'єкти залишаються в експлуатації, демонструючи гнучкість та адаптивність зеленої енергетики. Сектор енергозбереження також активно розвивається: впроваджуються технології енергоефективного освітлення, утеплення будівель, модернізації тепломереж, розвиток мережі сонячних панелей на дахах житлових будинків, зокрема в межах муніципальних програм сталого енергетичного розвитку.

Важливою є трансформація у сільському господарстві, де зелена економіка проявляється через розвиток органічного землеробства, зменшення використання хімічних добрив, перехід до агроекологічних практик, впровадження точного землеробства та сталого управління водними ресурсами. Українські аграрії поступово усвідомлюють необхідність переходу до технологій, які зменшують

негативний вплив на ґрунт, атмосферу та водне середовище, зберігаючи при цьому конкурентоспроможність на зовнішніх ринках, особливо європейському. Органічне виробництво стрімко зростає, і Україна вже є одним із провідних експортерів органічної продукції до країн ЄС.

У транспортній сфері також спостерігається початкова фаза екологічної модернізації. Українські міста впроваджують електробуси, модернізують рухомий склад електротранспорту, з'являються зарядні станції для електромобілів, розвиваються муніципальні концепції сталої мобільності. Хоча загальна частка екологічного транспорту поки залишається низькою, тенденція до збільшення інвестицій у цю галузь є позитивним сигналом. У приватному секторі зростає кількість компаній, що купують електрокари для корпоративного користування, а також логістичних фірм, які оптимізують свої маршрути та зменшують вуглецевий слід.

Сектор будівництва, зокрема житлового і комерційного, демонструє поступове впровадження принципів «зеленого проектування». Дедалі частіше використовуються енергоефективні матеріали, технології пасивного будівництва, системи повторного використання води, озеленені дахи, інтелектуальні системи контролю енергоспоживання. Впроваджуються концепції «розумного будинку» та сертифікації будівель за екологічними стандартами (наприклад, BREEAM або LEED), що свідчить про поступову інтеграцію екологічних вимог у галузеву практику [86].

У сфері поводження з відходами відбуваються перші серйозні зрушення: ухвалено нове базове законодавство, розробляються регіональні стратегії управління ТПВ, з'являються приклади муніципальних центрів роздільного збору, переробки та компостування. У деяких містах відкриваються сміттесортувальні станції, налагоджується співпраця з громадськими ініціативами, зокрема у сфері апсайклінгу, повторного використання речей, а також просвітницької діяльності. Формується нова культура відповідального споживання, що підтримується як місцевою владою, так і бізнесом.

Промисловість залишається найскладнішою галуззю з точки зору екологічної трансформації, однак і тут є приклади модернізації, переходу на менш вуглецевоємні технології, використання вторинної сировини та впровадження систем енергоменеджменту. Деякі великі металургійні та хімічні підприємства проводять технічне переоснащення, впроваджують фільтраційні системи, підвищують ефективність водокористування, працюють над зниженням викидів у повітря та ґрунт.

Таким чином, хоча перехід до зеленої економіки в Україні ще далекий від завершення, у багатьох секторах уже існують приклади реформ, ініціатив і проєктів, які демонструють реальні зміни. Їхнє масштабування та систематизація залежатимуть від політичної підтримки, законодавчих змін, доступу до фінансування, співпраці з міжнародними партнерами та підвищення екологічної культури населення.

Одним із яскравих прикладів української компанії, що активно впроваджує принципи зеленої економіки, є агропромисловий холдинг «Миронівський хлібопродукт» (МХП). Ця компанія, яка є лідером на українському ринку з виробництва курятини та іншої сільськогосподарської продукції, не лише зосереджується на економічному зростанні, але й активно інвестує в екологічну модернізацію своїх виробничих потужностей. У рамках стратегії сталого розвитку МХП впроваджує сучасні технології з енергоефективності, повторного використання ресурсів та зменшення викидів шкідливих речовин в атмосферу. Зокрема, компанія здійснила запуск біогазових установок, які переробляють відходи виробництва в енергію, що дозволяє значно знизити залежність від традиційних джерел енергії та мінімізувати екологічний слід. Біогазові комплекси МХП є прикладом замкненого циклу виробництва, де органічні відходи не утилізуються у традиційний спосіб, а перетворюються на теплову та електричну енергію, що забезпечує енергонезалежність підприємств і дає змогу знизити витрати [87].

Окрім цього, компанія активно розвиває напрями з раціонального використання водних ресурсів і очищення стічних вод, що є надзвичайно важливим

аспектом для аграрного сектору, особливо в умовах кліматичних змін і загрози водного дефіциту. Системи очищення стічних вод, встановлені на виробничих потужностях МХП, відповідають європейським екологічним стандартам і дозволяють повертати очищену воду в обіг або використовувати її для технічних потреб. У сільському господарстві компанія дотримується практик точного землеробства, які передбачають мінімальне втручання в ґрунтові екосистеми, зменшення використання хімічних добрив і пестицидів, а також моніторинг стану ґрунтів за допомогою супутникових технологій. Такий підхід дозволяє не лише зберегти родючість земель, а й запобігти деградації екосистем, забезпечуючи довготривалу продуктивність сільськогосподарських угідь.

Важливим напрямом діяльності компанії є також соціальна відповідальність, яка тісно пов'язана із принципами зеленої економіки. МХП активно інвестує в розвиток громад, що знаходяться поблизу його виробничих об'єктів, підтримуючи проекти з екологічної освіти, сортування сміття, озеленення та енергозбереження. Через спеціальні грантові програми компанія заохочує місцевих жителів і громадські організації до участі в екологічно орієнтованих ініціативах, створюючи тим самим культуру відповідального ставлення до довкілля на локальному рівні. Інформаційна відкритість і прозорість діяльності також відіграють важливу роль: компанія регулярно публікує звіти про сталий розвиток, в яких надає детальну інформацію про викиди, споживання енергії, обсяг перероблених відходів, інвестиції в екологічні проекти та впровадження новітніх технологій.

Таким чином, приклад МХП демонструє, що зелена економіка в Україні є не лише теоретичною концепцією, а й реальною практикою, яка успішно впроваджується на рівні великого національного бізнесу. Завдяки поєднанню інновацій, відповідального використання природних ресурсів, екологічної свідомості та соціальної відповідальності, компанія не лише підвищує свою конкурентоспроможність, але й сприяє формуванню нового економічного мислення в українському суспільстві. Впровадження таких практик є надзвичайно важливим для подолання екологічних викликів, адаптації до змін клімату,

збереження природного середовища та сталого розвитку країни в цілому. Досвід МХП може стати орієнтиром для інших підприємств, які прагнуть інтегрувати принципи зеленої економіки у власну господарську діяльність, тим самим сприяючи загальнонаціональному переходу до екологічно безпечної та соціально орієнтованої економічної моделі.

Впровадження зеленої економіки в Україні стикається з рядом суттєвих перешкод і викликів, які уповільнюють темпи переходу до екологічно орієнтованої моделі розвитку. Однією з ключових проблем залишається недостатній рівень усвідомлення важливості сталого розвитку на рівні державної політики, бізнесу та населення. Попри наявність загальних стратегічних документів, багато нормативних актів не мають чітких механізмів реалізації або залишаються декларативними. Відсутність ефективної міжвідомчої координації та політична нестабільність також створюють бар'єри для формування довгострокових екологічних програм і їх системної реалізації. Крім того, серйозним викликом є недофінансування екологічних ініціатив. У більшості випадків підприємства не мають достатнього доступу до кредитних ресурсів або інвестицій для впровадження енергоефективних технологій чи модернізації виробничих процесів. Банки і фінансові установи часто не розглядають зелені проекти як пріоритетні, а високі ризики, пов'язані з інноваційними екотехнологіями, ще більше ускладнюють доступ до фінансування. Ще одним важливим чинником є застаріла промислова інфраструктура, значна частина якої була побудована ще за радянських часів і не відповідає сучасним вимогам щодо енергоефективності та екологічної безпеки. Модернізація таких об'єктів вимагає значних капіталовкладень і висококваліфікованих кадрів, яких критично не вистачає на ринку праці. Освітні програми у сфері екології та зеленої економіки часто є фрагментарними, недостатньо практикоорієнтованими, що призводить до дефіциту фахівців, здатних розробляти та впроваджувати системні зелені рішення на рівні підприємств та громад.

До того ж важливою перешкодою є недостатній розвиток інституційної та нормативно-правової бази. Часто екологічне законодавство України не узгоджене з

європейськими нормами, що ускладнює інтеграцію в єдиний європейський зелений ринок. Контроль за дотриманням екологічних стандартів залишається вибірковим, а екологічний моніторинг є обмеженим і часто формальним. Це створює ситуацію, коли недобросовісні підприємства уникають відповідальності за шкоду довкіллю, а відповідальні виробники опиняються у нерівних умовах конкуренції. На цьому тлі надзвичайно важливим викликом є і низький рівень екологічної культури населення. Хоча останнім часом спостерігається зростання громадської активності у сфері захисту довкілля, більшість громадян все ще не сприймають раціональне використання ресурсів, сортування сміття чи енергозбереження як щоденну практику. Відсутність стимулів, екопросвіти та системної підтримки з боку місцевої влади посилює цю проблему. Розвиток зеленої економіки вимагає також створення стабільного ринку вторинної сировини, запровадження розширеної відповідальності виробників, стимулювання циркулярної економіки та екологічного підприємництва, однак ці процеси перебувають на початковій стадії. Ускладнює ситуацію і війна, яка спричинила не лише гуманітарну та економічну кризу, а й значні екологічні втрати: руйнування інфраструктури, забруднення води й ґрунтів, вирубування лісів, знищення природоохоронних об'єктів. У таких умовах питання виживання часто домінують над довгостроковими стратегіями сталого розвитку, хоча саме зелена економіка могла б стати основою для відбудови країни на нових засадах. Збройна агресія проти України, що триває понад два роки, спричинила безпрецедентне погіршення екологічної ситуації в країні, що прямо впливає на перспективи впровадження принципів зеленої економіки. Станом на 2025 рік зафіксовано тисячі екологічних злочинів, які стали наслідком воєнних дій, і цей показник зростає. Найбільш постраждали регіони, де точилися активні бойові дії – Донецька, Луганська, Харківська, Запорізька, Херсонська та частково Миколаївська області. У цих регіонах зафіксовано масштабні руйнування металургійних і хімічних підприємств, що призвело до потрапляння небезпечних речовин у ґрунт і водні системи, зокрема важких металів, нафтопродуктів, отруйних сполук, які мають тривалий негативний вплив на довкілля та здоров'я населення. Значна частина сільськогосподарських земель на північному сході

країни виявилася забрудненою залишками боєприпасів, палимим і токсичними речовинами, що унеможлиблює використання цих територій для органічного виробництва й екологічного землеробства. У Харківській та Сумській областях, де інтенсивно велися бої, виявлено випадки потрапляння нафтопродуктів у ґрунтові води на глибину до кількох метрів, що створює довготривалу загрозу для джерел питної води. Руйнування об'єктів енергетичної інфраструктури, зокрема ТЕС у Щасті та Вуглегірську, а також пошкодження дамб і гідроелектростанцій, як—от Каховської ГЕС, не лише позбавили регіони доступу до енергопостачання, а й спричинили значну трансформацію водного режиму, затоплення або виснаження екосистем і втрату біорізноманіття. У Херсонській області затоплення внаслідок підриву дамби спричинило руйнування природних ландшафтів, загибель флори і фауни, забруднення питної води та вимивання небезпечних речовин із ґрунтів. У північних регіонах України – Київській, Чернігівській і Житомирській областях – під час обстрілів та військових дій постраждали великі лісові масиви. Пожежі, спричинені снарядами та вибухами, знищили тисячі гектарів лісу, які виконували важливу функцію у вуглецевому балансі країни та регіональній екосистемній стабільності. Втрата лісопокриття безпосередньо впливає на можливість реалізації політик щодо вловлювання парникових газів, а також на перспективи розвитку лісоєкономіки як компонента зеленої економіки. У прифронтових населених пунктах, зокрема в Маріуполі, Сєверодонецьку та Авдіївці, серйозно пошкоджено системи водопостачання та каналізації, що призвело до витоків стічних вод, забруднення річок і підземних джерел, зростання ризику епідеміологічних загроз та повного колапсу водоочисної інфраструктури. Окрім цього, зруйновані природоохоронні території – зокрема біосферний заповідник «Асканія–Нова» і природні парки на півдні та сході країни –втратили частину екосистемної цілісності, що негативно позначається на загальнонаціональній системі охорони природи. Всі ці явища суттєво знижують можливості для реалізації екологічно сталих практик, але водночас формують об'єктивний запит на їх впровадження. Масштаби руйнувань і рівень екологічної шкоди вимагають переосмислення підходів до відновлення країни – шляхом застосування новітніх технологій

очищення, санації, рекультивації, переходу до відновлюваних джерел енергії та децентралізованої зеленої інфраструктури. В умовах війни формуються нові передумови для трансформації економіки України на засадах екологічної безпеки, адаптації до змін клімату та сталого розвитку. Саме зелена економіка стає необхідною відповіддю на виклики, які диктує сучасна реальність – реальність, у якій екологічна відбудова й енергетична трансформація мають йти пліч–о–пліч із безпековими та соціальними пріоритетами держави.

Попри всі виклики, в Україні є значні перспективи розвитку зеленої економіки, що базуються як на внутрішньому потенціалі, так і на зовнішній підтримці. По–перше, Україна володіє великими природними ресурсами, зокрема у сфері відновлюваної енергетики: сонячної, вітрової, біоенергетичної. Ці ресурси можуть стати основою для формування енергонезалежної, низьковуглецевої економіки. Успішне залучення інвестицій у цю сферу дозволить створити нові робочі місця, зменшити викиди парникових газів та наблизити Україну до виконання міжнародних екологічних зобов'язань. По–друге, асоціація з Європейським Союзом відкриває для України доступ до сучасних технологій, експертної підтримки, фінансових інструментів і програм, спрямованих на розвиток екологічно безпечних технологій, енергозбереження та адаптацію до змін клімату. Участь у Європейському зеленому курсі та впровадження відповідних директив може суттєво прискорити інтеграцію екологічних стандартів у всі сектори економіки [89].

Додатковим стимулом є активізація громадянського суспільства, яке все більше відіграє роль каталізатора змін. Екологічні рухи, молодіжні ініціативи, волонтерські програми з відновлення довкілля та просвітницька діяльність формують нову культуру взаємодії з природою. На цьому тлі зростає попит на екологічно чисті продукти, еко – будівництво, зелений транспорт, що формує нові ринки та економічні можливості. Суттєві перспективи відкриваються і для малого та середнього бізнесу, який може швидше адаптуватися до змін і розвивати інноваційні екопроекти, зокрема у сфері переробки, екотуризму, органічного землеробства. Також важливою є роль освіти, яка здатна підготувати нове

покоління лідерів сталого розвитку. Інтеграція екологічних компонентів у навчальні програми, розвиток екологічної науки, створення центрів дослідження зелених технологій – усе це закладає підґрунтя для трансформації суспільства.

Отже, хоча впровадження зеленої економіки в Україні є складним і багатоетапним процесом, у ньому криється величезний потенціал для модернізації економіки, збереження довкілля та підвищення якості життя громадян. В умовах післявоєнного відновлення країна має унікальний шанс не просто відбудувати зруйноване, а зробити це на засадах екологічної безпеки, енергоефективності та соціальної справедливості, що і є суттю зеленої економіки як моделі майбутнього.

ВИСНОВОК

Зелена економіка – це не лише нова модель розвитку, що протистоїть екологічно шкідливим формам господарювання, а й комплексна відповідь людства на глобальні виклики сучасності: зміну клімату, виснаження природних ресурсів, забруднення довкілля, соціальну нерівність і деградацію екосистем. Її суть полягає у досягненні економічного зростання без шкоди для природи, через оптимізацію використання ресурсів, зменшення викидів парникових газів, впровадження чистих технологій, розвиток відновлюваної енергетики, раціональне управління відходами та формування соціально відповідального підприємництва. У процесі глобального переходу до зеленої економіки особливу роль відіграє міжнародна співпраця, оскільки жодна країна не здатна самотійно протистояти екологічним загрозам. Саме тому багато провідних держав світу розробляють і втілюють національні стратегії сталого розвитку, екологічного оподаткування, зелених інвестицій і програм підтримки інноваційних технологій. Приклади успішного впровадження зеленої економіки можна побачити в країнах Північної Європи, Канаді, Японії, Південній Кореї, а також у деяких державах, що розвиваються, які використовують зелений розвиток як стратегічний шлях модернізації своєї економіки. Усі ці приклади свідчать про те, що зелена економіка – це не утопія, а реальний і практично здійснений шлях, за умов наявності політичної волі, громадської підтримки та належного фінансування.

Україна, попри всі виклики та складну соціально–економічну ситуацію, також робить поступ у напрямку переходу до зеленої економіки. Хоча процес ще далекий від завершення і нерідко має фрагментарний характер, уже сьогодні можна побачити приклади українських компаній, громадських організацій, науковців і органів влади, які активно працюють над впровадженням екологічних підходів у виробництві, енергетиці, сільському господарстві та міському управлінні. Зокрема, агропромисловий холдинг МХП демонструє, як великі бізнес–структури можуть ефективно інтегрувати принципи зеленої економіки у свої виробничі процеси, впроваджуючи біогазові установки, системи очищення води, практики циркулярної економіки та соціально орієнтовані екологічні проєкти. Подібні приклади доводять,

що перехід до зеленої моделі розвитку можливий навіть у країні з обмеженими ресурсами, якщо є системне бачення, інвестиції в інновації та орієнтація на довгостроковий результат.

Разом з тим, перешкоди на цьому шляху залишаються серйозними. Серед них – застаріла промислова інфраструктура, низький рівень екологічної свідомості, слабкість нормативно–правової бази, нестача фінансування, а також вплив воєнних дій, що завдають колосальної шкоди навколишньому середовищу та ускладнюють реалізацію екологічних реформ. Проте саме нинішні кризи можуть стати поштовхом до переосмислення підходів до розвитку. Відновлення України після війни – це не просто фізичне відбудовування зруйнованих об'єктів, а унікальна можливість закласти нові принципи – екологічної ефективності, інноваційності, децентралізації, локального виробництва, соціальної відповідальності. Якщо ці принципи будуть інтегровані в економічну та екологічну політику держави, то зелена економіка зможе стати не лише інструментом стабілізації, а й ключовою основою модернізації країни.

Отже, зелена економіка – це не просто альтернатива традиційній моделі господарювання, а необхідність для збереження майбутнього людства. Вона є платформою для створення нових робочих місць, зростання добробуту, посилення енергетичної незалежності та досягнення екологічної безпеки. Приклади з різних країн світу, а також поступ, хоч і повільний, в Україні свідчать про те, що цей шлях можливий і реалістичний. Він вимагає комплексного підходу, активної взаємодії держави, бізнесу, науковців і громадськості. Перехід до зеленої економіки – це не одномоментне рішення, а тривалий процес, що включає трансформацію свідомості, технологій, політик і системи цінностей. Проте цей шлях – єдино правильний, якщо людство прагне зберегти гармонію з природою, забезпечити гідне життя нинішнім і прийдешнім поколінням, а також перетворити економічний розвиток на інструмент добробуту, а не руйнування. Для України ж це ще й шанс вийти на новий рівень міжнародного партнерства, технологічного оновлення та стати частиною глобального зеленого майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Звіт Світової комісії ООН із навколишнього середовища і розвитку (WCED) Our Common Future (Brundtland Report, 1987)
URL:<https://sustainabledevelopment.un.org>
2. Програма розвитку ООН в Україні (UNDP Ukraine):
URL:<https://www.ua.undp.org>
3. UNESCO, UNEP, United Nations Department of Economic and Social Affairs
URL:<https://sdgs.un.org/goals>
4. BP Statistical Review of World Energy
URL:<https://www.bp.com/statisticalreview>
5. United Nations. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. – New York: United Nations, 2015. –
URL:<https://sdgs.un.org/2030agenda>
6. United Nations. Agenda 21: Programme of Action for Sustainable Development. – New York: United Nations, 1992. –
URL:<https://sustainabledevelopment.un.org/outcomedocuments/agenda21>
7. United Nations Millennium Declaration – New York: UN. –
URL:<https://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.htm>
8. Declaration on Sustainable Development and Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development – Johannesburg. –
URL:https://www.un.org/esa/sustdev/documents/WSSD_POI_PD/English/POI_PD.htm
9. The Future We Want: Outcome Document of the United Nations Conference on Sustainable Development (Rio+20). – New York: UN.
URL:<https://sustainabledevelopment.un.org/futurewewant.html>
10. “Guide to Greener Electronics” (PDF-документ на сайті Greenpeace USA)
URL:<https://www.greenpeace.org/ukraine/>
11. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. European Commisiion, 2014. Website. Retrieved from

URL:<https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2014/EN/1-2014-446-EN-F1-1.Pdf>

12. UNDP. (2024). Goal 1: No Poverty. <https://www.undp.org/sustainable-development-goals/poverty>
13. FAO. (2024). The State of Food Security and Nutrition in the World. <https://www.fao.org/publications/sofi>
14. WHO. (2024). Health and the SDGs. <https://www.who.int/health-topics/sustainable-development-goals>
15. UNESCO. (2024). Education for Sustainable Development. <https://en.unesco.org/themes/education-sustainable-development>
16. UN Women. (2024). Goal 5: Gender Equality. <https://www.unwomen.org/en/news/in-focus/women-and-the-sdgs/sdg-5-gender-equality>
17. UN Water. (2024). Goal 6: Clean Water and Sanitation. <https://www.unwater.org/water-facts/sdg-6>
18. IRENA. (2024). Renewable Energy and SDG 7. <https://www.irena.org>
19. ILO. (2024). Decent Work and Economic Growth. <https://www.ilo.org/global/topics/sdg-2030/goal-8/lang-en/index.htm>
20. UNIDO. (2024). Goal 9: Industry, Innovation and Infrastructure. <https://www.unido.org/our-focus/sdg-9>
21. OECD. (2024). Reducing Inequality. <https://www.oecd.org/inequality/>
22. UN-Habitat. (2024). Goal 11: Sustainable Cities and Communities. <https://unhabitat.org/sdg-goal-11>
23. UNEP. (2024). Sustainable Consumption and Production. <https://www.unep.org/explore-topics/resource-efficiency/what-we-do/sustainable-consumption-and-production>
24. IPCC. (2023). Climate Change 2023: Synthesis Report. <https://www.ipcc.ch/report/sixth-assessment-report-synthesis-report/>
25. UN Oceans. (2024). Goal 14: Life Below Water. <https://sdgs.un.org/goals/goal14>

26. Convention on Biological Diversity. (2024). Life on Land – Goal 15. <https://www.cbd.int/>
27. UNODC. (2024). Peace, Justice and Strong Institutions. <https://www.unodc.org/unodc/en/sdgs.html>
28. UN DESA. (2024). Goal 17: Partnerships for the Goals. <https://sdgs.un.org/goals/goal17>
29. UN HLPF. (2024). High-Level Political Forum on Sustainable Development. <https://hlpf.un.org>
30. United Nations Environment Programme. Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication. – Nairobi: UNEP, 2011
URL: <https://www.unep.org/resources/report/towards-green-economy>
31. United Nations. (2015). Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. <https://sdgs.un.org/2030agenda>
32. Global Green New Deal Policy Brief.– Geneva : UNEP, Economics and Trade Branch, International Environment House, 2009.– 16 p.
33. Цілі сталого розвитку: Україна. Завдання та індикатори. 2017.
URL:<http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/sustainable-development-report/sustainable-development-goals-targets-and-indicators.html>.
(дата звернення:25.12.2024).
34. About green economy. United Nations Environment Programme.
URL:<https://www.unenvironment.org/explore-topics/green-economy/about-green-economy>.(дата звернення: 25.12.2024).
35. Common M. Ecological Economics: An Introduction / M. Common, S. Stagl.– New York :Cambridge University Press, 2005.– 552 p.
36. EaP GREEN. URL: http://www.unece.org/ru/env/sea/eapgreen_r.html. (дата звернення: 25.12.2024).
37. European Environment Agency. *Sustainable development in the European Union*. URL: <https://www.eea.europa.eu/>. (дата звернення: 20.12.2024).
38. Green Economy: A Transformation to Address Multiple Crises [Електронний ресурс]. – URL:<http://www.unep.ch/etb/pdf/.pdf>

39. Pigou A. C. *The Economics of Welfare*. – London: Macmillan, 1920. – 876 p.
- OECD. *The Political Economy of Environmentally Related Taxes*– Paris: OECD Publishing, 2006. URL: <https://www.oecd.org/env/tools-evaluation/politiceconomy.htm>
40. European Commission. *The European Green Deal*– Brussels: EC, 2019. – Режим доступа: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en
41. Gasimli, V., Mammadov, F., Rahimov, A. Comparative Analysis of National Green Economy Strategies: Successes, Challenges, and Lessons Learned // *International Journal of Humanities and Social Development Research*. – 2024. – №2. – С. 45–61.
42. Chang, Y., Yasin, A., Naqvi, S. Environmental Sustainability in OECD Nations: The Moderating Impact of Green Innovation on Urbanization and Green Growth // *Sustainability*. – 2024. – Vol. 16(5). – DOI: 10.3390/su16052377
43. The Guardian. Bank unveils green loans plan to unlock trillions for climate finance [Электронный ресурс]. – 2025. – URL: <https://www.theguardian.com/global-development/2025/jun/16/public-money-green-loans-climate-finance>
44. Reuters. Comment: The UK needs a new green economic story, not a race to the bottom – 26.02.2025. – URL: <https://www.reuters.com/sustainability/climate-energy/comment-uk-needs-new-green-economic-story-not-race-bottom-2025-02-26>
45. TIME. Brazil’s Finance Chief Sees Climate Change as an Economic Opportunity – 2025. – URL: <https://time.com/7288050/brazil-finance-minister-fernando-haddad-climate-change-interview>
46. [/brazil-finance-minister-fernando-haddad-climate-change-interview](https://time.com/7288050/brazil-finance-minister-fernando-haddad-climate-change-interview)
47. OECD. *A Framework for Assessing Green Growth Policies* [Электронный ресурс]. – Paris: OECD Publishing, 2013. – URL: <https://www.oecd.org/greengrowth/greening-growth/>
48. UNEP. *Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication*. – Nairobi: UNEP, 2011. – URL: <https://www.unep.org/resources/report/towards-green-economy>
49. Bina O. The green economy and sustainable development: An uneasy balance? // *Environment and Planning C: Government and Policy*. – 2013. – Vol. 31(6). – С. 1023–1047. – DOI: 10.1068/c1310j

50. FT (2024): Growth — it's time for a reckoning — історичний і сучасний огляд підходу зростання, включно з движенням «degrowth» URL: <https://www.ft.com/content/737a633f-7742-4e46-afae-6c45435d7048>
51. Financial Times. Volkswagen diesel scandal costs reach €31.3bn. URL: <https://www.ft.com/content/967f6c68-8e2d-11e9-a24d-b42f641eca37>
52. Financial Times. Deutsche Bank's asset manager fined €25mn over greenwashing scandal. URL: <https://www.ft.com/content/5104889e-3e20-44fd-9d24-966add0ac64c>
53. The Guardian. Shell accused of greenwashing as it posts record \$39.9bn profit. URL: <https://www.theguardian.com/business/2023/feb/02/shell-greenwashing-record-profits>
54. Nahirna Mariana – PhD in Economics, Assistant, Lviv Polytechnic National University, GREENWASHING: THE ESSENCE OF THE DEFINITION AND CLASSIFICATION OF VARIETIES URL: [https://doi.org/10.37634/efp.2021.6\(3\).5](https://doi.org/10.37634/efp.2021.6(3).5)
55. OECD. Green Growth Indicators 2023 [Електронний ресурс]. – Paris: OECD Publishing, 2023. – URL: <https://www.oecd.org/greengrowth/green-growth-indicators-2023.htm>
56. International Renewable Energy Agency (IRENA). Renewable Energy and Jobs – Annual Review 2023– Abu Dhabi: IRENA, 2023. – URL: <https://www.irena.org/publications/2023/Sep/Renewable-Energy-and-Jobs-Annual-Review-2023>
57. European Commission. *The European Green Deal* [Електронний ресурс]. – Brussels: European Commission, 2019. – URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en
58. Dornoff J., Mock P., Baldino C., Bieker G., Díaz S., Miller J., Sen A., Tietge U., Wappelhorst S. *Fit for 55: A review and evaluation of the European Commission proposal for amending the CO₂ targets for new cars and vans* // The International Council on Clean Transportation, 2021. – URL: <https://theicct.org/publication/fit-for-55-a-review-and-evaluation-of-the-european-commission-proposal-for-amending-the-co2-targets-for-new-cars-and-vans>

59. *The EU on the road to climate neutrality – is the ‘Fit for 55’ package ...* // *Intereconomics*, Vol. 2024, № 2. – (журнал JSTOR)
60. Beaufils T., Ward H., Jakob M., Wenz L. *Assessing different European Carbon Border Adjustment Mechanism implementations and their impact on trade partners* // *Communications Earth & Environment*, 2023, Vol. 4, Article № 131. – URL: <https://www.nature.com/articles/s43247-023-00788-4>
61. Zhong X., Pei J. *The Impact of the EU Carbon Border Adjustment Mechanism on China’s exports to the EU: A GTAP-E simulation* // *Energies*, 2023, Vol. 17(2): 509. – URL: <https://www.mdpi.com/1996-1073/17/2/509>
62. IMD World Competitiveness Center. IMD Business School. URL: <https://www.imd.org/research-knowledge/reports/world-digital-competitiveness-ranking-2023/>. (дата звернення: 25.12.2024).
63. McLaren D., Markusson N. The co-evolution of technological promises, modelling, policies and climate change targets. *Nature Climate Change*, № 10, 2020. P.392-397.
64. US EPA. SmartWay Transport Partnership – Green Freight Program– Washington, DC: EPA, 2023. – URL: <https://www.epa.gov/smartway>
65. Transnational Corporations and the Exploitation of Natural Resources. 397 p. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/poiteiitm21_en.pdf
66. Transnational Corporations and Industrialization. 425 p. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/poiteiitm21_en.pdf
67. Stepanenko, I. (2022). The world biodiesel market in 2022. APC Inform. URL: <https://www.apk-inform.com/uk/exclusive/topic/1528162> Inna Tomashuk, Vasyly Baldynyuk, Liudmyla Boltovska; GREEN
68. ECONOMY AS A FACTOR OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT URL: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2023-9-3-194-206>
69. Transition to a green economy: key benefits & risks for businesses URL: <https://www.celsia.io/blogs/transition-to-a-green-economy-key-benefits-risks-forbusiness=There20are20some20risks20for,to20overcome20these20initial20barrier>.

70. Microsoft Corporation. Market capitalization ~3.57 trillion USD as of June 2025. Схеми: financecharts.com; Visual Capitalist; CompaniesMarketCap. Nvidia Corp. and Apple Inc. – топ-3 у рейтингах найбільших компаній (2025)
71. Common M., Stagl S. Ecological Economics: An Introduction – Cambridge: Cambridge University Press, 2005. – 560 p.
72. Costanza R., Daly H. Natural Capital and Sustainable Economic Development // Ecological Modelling. – 2021. – Vol. 445. – Article 109503. – DOI: 10.1016/j.ecolmodel.2021.109503
73. International Renewable Energy Agency (IRENA). Global Landscape of Renewable Energy Finance 2023– Abu Dhabi: IRENA, 2023. – URL: <https://www.irena.org/publications/2023/Nov/Global-Landscape-of-Renewable-Energy-Finance-2023>
74. International Organization for Standardization. Environmental labels and declarations – General principles (ISO 14020:2000) – Geneva: ISO, 2000. – URL: <https://www.iso.org/standard/34561.html>
75. International Organization for Standardization. Environmental labels and declarations – Type I (ISO 14024:2018), Type II (ISO 14021:2016), Type III (ISO 14025:2006) . – Geneva: ISO. – URL: <https://www.iso.org>
76. БОВШ Людмила, GREENWASHING AND REPUTATIONAL RISKS IN THE HOTEL INDUSTRY DOI: 10.31617/1.2025(159)08 УДК 339.137:005.336.6]:338.48=111
77. Ю.Т., Єлагін Ю.В., Полякова О.М. «Зелена економіка»: сутність, принципи, перспективи для України. *Вісник економіки транспорту і промисловості* № 69. С. 75–83.
78. Варченко, О., Варченко, О., Драган, О., Ткаченко, К., Рибак, Н., & Зубченко, В. (2024). «Зелені фінанси» у повоєнній відбудові України: організаційні та фінансові аспекти. *Проблеми теорії та практики фінансово-кредитної діяльності*. 3 (56), 75–85. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptr.3.56.2024.4403>
79. Гарлицька Д.А. Побудова зеленої економіки – основна складова європейської інтеграції України. *Економічна думка*. 2017. № 2(27). С. 15–19.

80. Гура А.О., Гуцан Т.Г. Зелена економіка: сутність, чинники та перспективи розвитку в Україні. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «Економіка»* № 17. С. 42–51.
81. Дем'яненко Т., Обиденнова Т., Шелест О. (2024). Розвиток зеленої економіки та її вплив на бізнес–процеси підприємств. *MODELING THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMIC SYSTEMS*, (4), 388–393. <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-14-50>.
82. Мірошниченко В.В., Тьорло В.О. Проблеми становлення «зеленої» економіки в Україні. *Наукові записки НаУКМА. Економічні науки*. 2018. № 1(3). С. 83–88.
83. Фролов А. (2025). Глобалізація зелених фінансів: від контурів зеленої економіки до сталого розвитку. *Фінанси України*, (2), 66–78. <https://doi.org/10.33763/finukr2025.02.066>
84. Чугунов, І., Канева, Т., & Любчак, І. (2023). Фінансові інструменти для впровадження Європейського зеленого курсу в Україні. *Економіка і суспільство*, 56. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-141>
85. Chobitok V., Chumak L., Demianenko T., Us Y. Formation of an innovative and creative system of managing the development of industrial enterprises. *MATEC Web of Conferences*. 2019. Vol. 67. URL: https://www.shsconferences.org/articles/shsconf/abs/2019/08/shsconf_NTIUkrSURT2019_01002/
86. Moroz V.V. ECOLOGICAL MODERNISATION OF THE UKRAINIAN ECONOMY AS A PREREQUISITE FOR GREEN GROWTH. URL: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/download/25/275/611-1?inline=1>
87. Nahirna Mariana – PhD in Economics, Assistant, Lviv Polytechnic National University, GREENWASHING: THE ESSENCE OF THE DEFINITION AND CLASSIFICATION OF VARIETIES URL:[https://doi.org/10.37634/efp.2021.6\(3\).5](https://doi.org/10.37634/efp.2021.6(3).5)
88. Report on international voluntary and compulsory carbon markets with special emphasis to mechanisms applied in case of carbon farming and potential opportunities for

Ukrainian developers. URL:<https://www.undp.org/ukraine/publications/report-case-carbon-farming-and>. (дата звернення: 05.01.2025).

Напрями діяльності та цілі Європейського зеленого курсу

Напрямки діяльності	Цілі
Клімат	Стати першим кліматично нейтральним континентом до 2050 року
Енергетика	Перехід до чистої та ефективної енергії
Навколишнє середовище та океани	Захист біорізноманіття та екосистем
Сільське господарство	Система здорового харчування для людей і планети
Транспорт	Забезпечення ефективного, безпечного та екологічно чистого транспорту
Промисловість	Промислова стратегія для конкурентоспроможної, зеленої та цифрової Європи
Дослідження та інновації	Розвиток досліджень та інновацій, що стимулюють трансформаційні зміни
Фінанси та регіональний розвиток	Сталі інвестиції для реалізації Європейського зеленого курсу
Новий європейський Баухауз	Поєднання Європейського зеленого курсу з життєвим простором та досвідом для покращення якості життя громадян країн-членів ЄС

Джерело: складено на основі [40,57] *The European Green Deal. European Commission.*

Індекс ефективності переходу до сталого розвитку (ІЕП). Місце згідно балів країн

Місце за ІЕП		Назва країни	Значення ІЕП в балах за напрямками переходу				
у регіоні	у світі		загальний	економічних	соціальний	екологічний	управління
1	1	Швейцарія	78,4	79,8	82,9	71,7	83,0
2	5	Велика Британія	73,3	58,2	77,1	78,0	75,7
3	8	Норвегія	71,3	67,3	85,8	54,2	86,8
4	31	Ісландія	61,2	67,2	89,7	28,7	79,1
7	44	Вірменія	54,2	33,1	66,2	55,6	59,6
8	49	Грузія	53,2	29,8	61,8	56,0	61,1
9	53	Туреччина	51,9	47,1	53,5	55,6	49,3
10	56	Молдова	50,6	41,4	65,8	46,8	51,3
13	61	Сербія	49,4	37,5	63,4	42,8	57,1
14	64	Україна	48,5	40,3	70,5	42,7	45,7

Джерело: складено на основі [86, 88, 89].

Інструменти та механізми реалізації переходу до зеленої економіки

Інструмент / Механізм	Зміст	Приклад
Економічні інструменти		
Екологічні податки	Стимулюють зниження забруднення через збільшення витрат на нього.	Податок на CO ₂ , податок на забруднення водних ресурсів.
Субсидії та гранти	Сприяють розвитку екотехнологій та інновацій.	Субсидії на відновлювані джерела енергії, гранти на дослідження та розробку екологічних інновацій
Регуляторні інструменти		
Стандарти та норми	Встановлюють мінімальні вимоги до екологічної діяльності підприємств.	Стандарти викидів, екологічні норми продукції.
Екомаркування	Допомагає споживачу обирати екологічно свідомо.	Сертифікат FSC для деревини, знак EnergyStar для електроприладів тощо
Інформаційні та освітні інструменти		
Інформаційні кампанії	Формують екологічну свідомість населення.	Кампанії за зелений транспорт, енергоефективність.
Екологічна освіта	Навчає основ сталого розвитку та екології.	Уроки у школах, курси для бізнесу з еко-менеджменту.
Міжнародне/міжрегіональне співробітництво		
Участь у міжнародних угодах	Спільне розв'язання глобальних екологічних проблем.	Паризька угода з питань зміни клімату, Кіотський протокол
Розвиток зелених інновацій		
Підтримка R&D	Стимулює створення нових екотехнологій.	Фінансування досліджень у ВДЕ, еко-будівництві.
Сприятливе середовище для зеленого бізнесу	Зменшує бар'єри для зелених підприємств.	Пільги, спрощені дозволи для еко-компаній.
Підвищення екологічної свідомості населення		
Заохочення відповідальної поведінки	Стимулює екологічно вмотивовані рішення населення.	Кампанії щодо сортування відходів, еко-споживання.
Громадський контроль	Сприяє дотриманню еконорм через активність населення.	Моніторинг забруднення, доступ до екоінформації.

Джерело: складено на основі [57,70].

Динаміка позицій України за індексами зеленої трансформації

Підіндекс	Показник	Місце України 2023	Місце України 2024	Коментар
Викиди CO ₂	Темпи росту викидів CO ₂	10	14	Погіршення пов'язане зі збільшенням активності в енергетичному та промисловому секторах на тлі відновлення економіки після масованих руйнувань.
	Темпи росту викидів в індустріальному секторі	8	10	Відновлення промислових підприємств у центральних і західних регіонах.
	Темпи росту викидів у транспортному секторі	11	13	Транспорт відновлюється після логістичного колапсу, але викиди залишаються стабільно високими
	Темпи росту викидів в агропромисловому секторі	26	26	Показник стабільний, агросектор працює на довоєнному рівні, однак із меншою експортною орієнтацією.
	Викиди CO ₂ по відношенню до ВВП	48	52	Викиди CO ₂ по відношенню до ВВП Погіршення свідчить про високу енергоємність економіки та уповільнення впровадження енергоефективних технологій через орієнтацію країни на критичні питання війни.
Енергетичний перехід	Виробництво відновлювальної енергетики	34	27	Результати державної політики щодо розвитку ВДЕ, зокрема сонячних станцій у приватному секторі
	Споживання відновлювальної енергетики	60	52	Інтеграція ВДЕ в енергосистему.
	Виробництво атомної енергії	24	35	Погіршення з 24 на 35 місце пов'язане з обмеженням роботи деяких енергоблоків та ризиками для об'єктів критичної інфраструктури під час війни.
	Споживання атомної енергії	4	3	Покращення, оскільки атомна енергетика забезпечує стабільність енергосистеми, розвиває експорт, та змушена швидко розвиватись та вдосконалюватись через постійну атаку ворога.

Продовження табл.

Підіндекс	Показник	Місце України 2023	Місце України 2024	Коментар
Зелене суспільство	Зміна площ лісів	27	34	Зумовлене руйнуванням екосистем, пожежами та зменшенням лісонасаджень через бойові дії.
	Споживання м'ясо-молочної продукції	32	27	Зменшенням попиту, частково через зміну харчових звичок, інфляцію і логістичні обмеження.
	Перероблення відходів	59	58	Поступове впровадження інфраструктури роздільного збору, хоч і в обмеженому масштабі.
	Зелений транспорт	58	50	Зростання частки електротранспорту, розвиток велоінфраструктури в містах та залізничної логістики.
	Зелене будівництво	71	65	Реконструкцією об'єктів соціальної інфраструктури відповідно до «зелених» стандартів (EU4Energy, USAID).

Джерело: складено на основі [83,87].